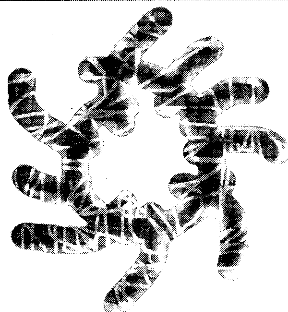

Дзеці

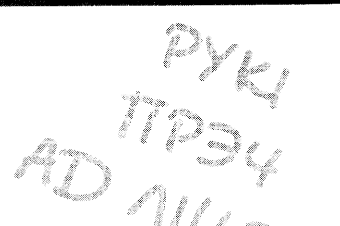

БЮЛЕТЭНЬ
БЕЛАРУСКАЙ
АСАЦЫЯЦЫІ
ЖУРНАЛІСТАЎ

Чацвёртая ўлада

BULLETIN
OF THE
BELARUSIAN
ASSOCIATION
OF
JORNALISTS

7 98

ГЕОРГИЙ ЛИСОВСКИЙ

БИЛИ И САЖАЛИ В ОСНОВНОМ ПРАВИЛЬНО...

«Деятельность милиции строится на принципах законности, гуманизма, уважения прав человека, гласности, тесной связи с трудовыми коллективами и населением».

(Ст.3. Принципы деятельности милиции, Закон «О милиции»)

Во вторник, 16 июня 1998 года, в 10-00 по местному времени в г.Минске был зарегистрирован давно не виданный по мощи взрыв демократической мысли. Эпицентр события – пл.Независимости, Минский горсовет, зал заседаний. Именно здесь отважные народные избранники столичного представительного органа власти решили провести слушание по весьма актуальному вопросу – «О соблюдении законности в г.Минске в связи с проведением массовых общественно-политических мероприятий в период с марта по 15 мая 1998 года».

Собрались три десятка депутатов горсовета, подтянулась группа пишущих и снимающих журналистов, несколько представителей заинтересованных общественных организаций. И самое главное: на призыв депутатов, отложив свои куда более срочные дела, явились важные персоны главных столичных правоохранительных ведомств – прокурор города Н.М.Куприянов и начальник ГУВД г.Минска генерал Б.К.Тарлецкий.

С обстоятельным докладом выступил председатель рабочей группы депутатов «Статус», готовившей материалы к слушанию, член Постоянной депутатской комиссии по гласности, связям с общественными организациями и правопорядку Олег Волчек. Излагались общеизвестные, не раз «обкатанные» в независимых СМИ факты задержаний, избиений, посадок и прочих административных и уголовных наказаний граждан, попавших под «горячую руку» не в меру ретивых охранителей общественного порядка и всеобщей стабильности.

Несколько цифр: с марта по середину мая нынешнего года в ходе милицейских «зачисток» во время и после проведения массовых общественных мероприятий было задержано 109 мирных граждан. Из них 27 человек, отсидев более трех часов в участках, что само по себе уже является нарушением милицейского закона, были отпущены подобру-поздорову без оформления на них каких-либо протоколов и отметки в книге задержаний – еще одно грубое нарушение закона. Остальных оформили. Суды рассмотрели 45 административных дел. В ходе судебного разбирательства 11 «нарушителей» оправданы в связи с отсутствием в их действиях состава правонарушения либо вообще отсутствия события такого нарушения. (Этот факт вселяет, хотя и слабую, но все же какую-то надежду на то, что еще не перевелись судьи, которые руководствуются исключительно законом, а не пресловутой «целесообразностью текущего момента».)

Около 20 человек из общего числа задержанных были несовершеннолетними. Административные материалы на них направлены в комиссии по делам несовершеннолетних.

Особо «отличились» Советский РОВД – 57 задержанных и Центральный РОВД – 29 задержанных. Их начальники не посчитали нужным явиться в Мингорсовет, хотя их настойчиво приглашали на слушание.

Такова общая статистика. За ней – судьба каждого отдельно взятого человека, его переживания, моральные и физические страдания, тревога и сердечная боль близких. В общем, лирика по стандартам милицейской практики, которая всячески оправдывается необходимостью «наведения порядка». Что, кстати, и продемонстрировали в полном объеме на слушаниях прокурор города Н.М.Куприянов и начальник ГУВД генерал Б.К.Тарлецкий. Впрочем, наивно было бы ожидать от них чего-либо иного, кроме констатации факта: да, били и сожали, но в основном правильно. Это красноречиво подтверждает, в частности, одна из сентенций главного городского прокурора: «К сожалению, вопрос подается исключительно в плоскости неправомерных действий власти». Так заявил глава ведомства, на которое конституционно возложена обязанность исполнять надзор за точным и единообразным исполнением законов и иных нормативных актов не только гражданами, но и всеми государственными органама страны.

Генерал же Тарлецкий посетовал на то, что «действия нарушителей общественного порядка не всегда были задокументированными», за что несколько милиционеров и были наказаны в дисциплинарном порядке. Чтоб другим, вроде бы, неповадно было...

Выступления некоторых разгневанных депутатов горсовета и представителей общественных организаций, как говорится, пролетели мимо: отговорив свое, высокие гости отбыли в руководимые ими ведомства.

Автору этих строк, отсидевшему на слушаниях «от» и «до», если честно говорить, было скучновато. Трудно чем-то удивить журналиста, прошедшего «боевой путь» рядом с Верховными Советами 12-го и 13-го созывов. Там довелось наслушаться и повидать не такого...

И все же мною было сделано несколько позитивных открытий, а потом и выводов.

Открытие первое и основное: оказывается, у нас еще не перевелись отважные и принципиальные слуги народа, пытающиеся отстаивать права и законные интересы своих избирателей. Согласитесь, в наше время это почти что подвиг. Вне зависимости от того, смогут ли они предметно повлиять, как-то изменить в лучшую сторону взаимоотношения охранных ведомств с кормящим их народом. Поставить их, эти ведомства, под жесточайший общественный контроль и отчетность. Боюсь, время это упущено. Произошли коренные изменения в этих взаимоотношениях. Направлять их в цивилизованное русло в будущем будет крайне сложно и мучительно, в первую очередь для самих представителей охранных ведомств, которые в последние годы не только свыклись, но и «по достоинству» оценили удобство вольного толкования законов. В частности, Закона РБ «О печати и других средствах массовой информации».

В основном докладе, в выступлениях депутатов и представителей ряда общественных организаций особой темой звучали возмутительные факты нападений, избиений и задержаний журналистов, которые в точном соответствии с законом выполняли свои профессиональные обязанности во время проведения массовых общественных мероприятий.

Выступившая на слушаниях президент Белорусской ассоциации журналистов Жанна Литвина подробно и пофамильно поведала собравшимся о злоключениях представителей независимых (и не только, кстати, независимых) СМИ во время шествий и митингов, «привязав» к этой информации конкретные положения действующего закона о печати, который, судя по всему, вовсе не является обязательным для исполнения сотрудниками охранных служб.

Председатель Минской ассоциации «Свабоднае слова» Андрей Завадский детализировал положение закона о печати до собственного опыта взаимоотношений с милицией: 1 мая уже после окончания митинга вдали от места его проведения он был схвачен «неизвестными в гражданском», избит и доставлен в Московский РОВД, где повстречался еще с двумя журналистами – В.Федосеенко и С.Грицем. Все трое были отпущены после более чем трехчасовой отсидки без какой-либо фиксации. Никаких мер по факту незаконного задержания и избиения ни органы милиции, ни прокуратура до настоящего времени не приняли, хотя А.Завадский неоднакратно туда обращался.

В этой связи, полагаю, представляет определенный интерес моя беседа с начальником ГУВД Минска генералом Б.К.Тарлецким, которая состоялась в перерыве слушаний. Вот дословная расшифровка магнитофонной записи этой беседы.

Лисовский: У меня один вопрос к вам, как к руководителю столичной милиции: когда ваши подчиненные прекратят бить и задерживать белорусских журналистов?

Тарлецкий: Знаете, на некорректные вопросы я не хочу отвечать...

Л.: Это прямой вопрос...

Т.: Но вам я тоже прямо отвечу: по каждому конкретному случаю пускай человек, если он избит кем бы то ни было, обращается туда, где его жалобу могут рассмотреть. Я за то, чтобы никого, нигде, никто не избивал. Если избили журналиста, пускай обращается в вышестоящую инстанцию, если избили еще где-то кого-то, пускай обращается в прокуратуру, в суд. Решения прокуратуры и суда для меня будут, так сказать, законными.

Л.: Следующий тогда вопрос, если позволите: какие меры приняты, хотя бы по одному случаю задержания и избиения журналистов, лично вами, как руководителем столичной милиции?

Т.: Я еще раз вам повторяю: пускай лично ко мне обращается тот, кого побили, кого задержали. Я, в зависимости от ситуации, которая, так сказать, сложилась, буду принимать меры. Так и скажите, обращайтесь прямо к Тарлецкому и он будет принимать меры, отведенные мне, так сказать, рамками действующего законодательства.

Л.: Но пока таких обращений не было?

Т.: Ко мне никто лично не обращался...

Л.: И никаких мер вы не принимали...

Т.: Я еще раз повторяю: ко мне никто не обращался. Вот как только обратится, так сразу я буду меры принимать.

Вот такой содержательный разговор. Не весь. Потом подключилась группа коллег, и мы все вместе пытались выяснить у генерала Тарлецкого: что должен делать законопослушный гражданин, когда на его глазах какие-то неизвестные крепкие парни выскакивают из машин без номеров, хватают мирных людей и влекут их невесть куда? Ведь по идее, и по закону тоже, граждане, наблюдающие побойный беспредел, должны оказать помощь жертве нападения. Как быть?

А никак, ответствовал генерал, милиция и в гражданском милиция...

Так-то оно так, да вот только ни на лбу, ни на каком другом месте у «неизвестных в гражданском» это не обозначено. А что касается устного «представления», то ведь никому не возбраняется таким образом представляться кем угодно...

Конечно, все это – словесные игры вокруг очевидного. Кому-кому, а уж милицейским чинам абсолютно точно известно, какие и где должны быть задействованы службы милиции.

Легально, то есть открытую для всех службу по охране общественного порядка, несут люди в форме. Они и числятся в соответствующем подразделении милиции, где ношение формы «при исполнении» обязательно.

Нелегальную, то есть негласную работу, осуществляют сотрудники оперативных служб, того же уголовного розыска, о своей принадлежности к которому и уведомляют иногда захваченных «неизвестные в гражданском». Их задача – борьба с уголовной преступностью, но никак не тайное слежение за тем, кто и как ходит на демонстрации, не подслушивание того, о чем говорят на митингах. Не милицейское это дело! Ну, может быть, соответствующих тайных служб, если у них есть свободные люди и время от основного занятия – выявления и ловли коварных закардонных шпионов и диверсантов.

И уж если мы дошли до жизни такой, что нам не хватает сотрудников в форме, а потому мы вынуждены привлекать на мирные демонстрации и митинги сотрудников специализированных оперативно-розыскных служб, то уж, пожалуйста, граждане начальники, обяжите их строго руководствоваться хотя бы некоторыми требованиями Закона «О милиции». В частности, соблюдать три первые части статьи 17 (оперативно-розыскная деятельность). Позвольте их напомнить:

«При осуществлении оперативно-розыскной деятельности запрещается:

1. совершать действия, ставящие под угрозу жизнь, здоровье и имущество граждан;

2. склонять и провоцировать граждан к совершению правонарушений;

3. прибегать к насилию, угрозам, шантажу и иным неправомерным действиям, ограничивающим права, свободы, законные интересы граждан и должностных лиц».

Очень правильные положения закона, (если в него, конечно, не успели внести столь любимые у нас «поправки»). Дело за малым: осталось лишь его выполнять.

ГЕОРГИЙ ЛИСОВСКИЙ
БИЛИ И САЖАЛИ В ОСНОВНОМ ПРАВИЛЬНО...

ГЕОРГИЙ ЛИСОВСКИЙ

БИЛИ И САЖАЛИ В ОСНОВНОМ ПРАВИЛЬНО...

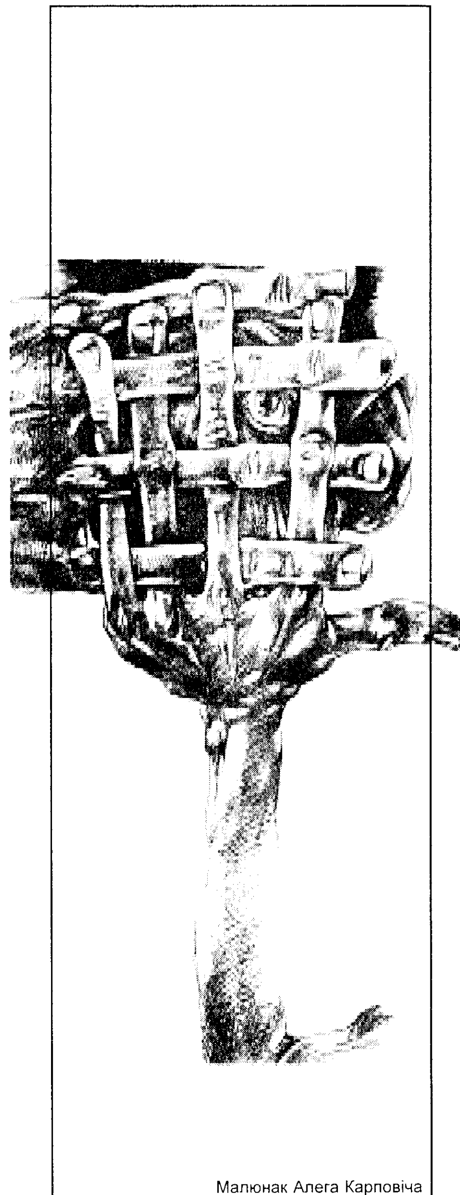
Высокое прокурорское и милицейское начальство сетует, что далеко не всегда представляется возможным установить «нехороших» сотрудников в форме и уж тем более одетых в цивильное. Напомню, что именно по этим «убедительным» мотивам прокуратура уже не в первый раз отказывает в возбуждении уголовных дел по заявлениям БАЖ о факте избиения журналистов. Хотя, замечу, само по себе неустановление личности обидчика вовсе не является основанием к отказу в возбуждении уголовного дела: если очевидно, что человека избили, то уголовное дело должно быть возбуждено даже самим правоохранительным органом. А если к тому же имеется заявление пострадавшего гражданина, то возбуждение дела обязательно. Как обозначается в следственной практике – «по факту». Искать и находить виновного – дело уже упоминавшихся оперативно-розыскных служб, но никак не пострадавшего.

Впрочем, не будем капризничать. Давайте всеми силами помогать в будущем нашим заботливым правоохранительным службам в отыскании «неизвестных» в форме и без нее. В первую очередь это касается снимающих журналистов. Не ленитесь, запечатлевайте «неизвестных» на пленке. Покрупнее. Анфас и в профиль. Особенно в момент их «подвигов». Вы окажете неоценимую услугу в их «установлении». К тому же широкая публикация таких фотофактов в газетах поможет людям подробнее узнать – кто и как их защищает, на что и на кого тратятся их денежки. Да и самим «героям» будет на что посмотреть, что рассказать своим близким и детям – насколько у них «служба и опасна, и трудна».

...После мучительных согласований и уточнений, как и полагается после слушаний, горсовет принял соответствующее решение. Наиболее впечатляющим его пунктом стала рекомендация сотрудникам милиции поддерживать общественный порядок в форме, а от прокуратуры потребовали повысить эффективность надзора за деятельностью милиции и судов. И еще пригрозили вернуться к этому вопросу на осенней сессии горсовета. Думается, и осенью будет о чем поговорить...

А ровно через неделю, 23 июня, в большом сером доме напротив – только площадь Независимости перейти – состоялось очередное и куда более представительное собрание: в Овальном зале Дома правительства все три постреферендумные ветви единого властного ствола очень серьезно и скрупулезно обсуждали состояние защиты прав человека в стране и намечали мероприятия по дальнейшему совершенствованию и усилению этой защиты.

Ох, не к добру все это!

Малюнак Алега Карповіча

БЕЛАРУСКАЯ АСАЦЫЯЦЫЯ ЖУРНАЛІСТАЎ
BELARUSIAN ASSOCIATION OF JOURNALISTS
220030, Republic of Belarus, Minsk, Pl. Svabody 17-304, tel/fax (375) 017 223-63-66,
E-mail: baj@user.unibel.by, http://www.baj.unibel.by

M. Federice Mayor,
Directeur General
de l"UNESKO, 7,
placede Fontenoy,
75352, Paris, France

О фактах нарушения прав журналистов в Республике Беларусь

Конституция Республики Беларусь гарантирует гражданам свободу слова, печати и информации (ст. ст. 33,34). Эти демократические свободы получили свое развитие в Законе «О печати и других средствах массовой информации». Статья 32 данного Закона закрепляет право граждан на своевременное, оперативное получение через средства массовой информации достоверных сведений о деятельности государственных органов, общественных объединений, о политической, экономической и международной жизни, состоянии окружающей среды.

В целях надлежащего выполнения журналистами своих профессиональных функций указанный Закон предоставляет им ряд прав, в частности: собирать, запрашивать, получать и распространять информацию; обращаться в государственные органы и организации, предприятия и учреждения, органы общественных объединений либо их пресс-службы; присутствовать в районах стихийных бедствий, аварий и катастроф, военных действий, местностях, где объявлено чрезвычайное положение, на митингах и демонстрациях, на месте других общественно важных событий и передавать оттуда информацию (подчеркнуто нами – Авт.); делать записи, в том числе с использованием средств аудиовизуальной техники, кино- и фотосъемок, за исключением случаев, предусмотренных законом.

Однако в белорусской действительности имеют место многочисленные случаи нарушения прав журналистов со стороны представителей власти. В ряде случаев журналистов лишают права заниматься своей профессиональной деятельностью во время массовых общественных акций. Проявляется это в том, что сотрудники милиции, а также неустановленные люди в гражданском изымают у них видео- и аудиоматериалы, разбивают технику. Есть случаи задержания журналистов с целью установления личности и привлечения к административной ответственности за присутствие в местах проведения митингов, уличных шествий и демонстраций.

Так, 14.03.97 г. накануне празднования Дня Конституции Республики Беларусь без всяких на то оснований были задержаны журналисты Г. Барбарич (информационное агентство БелаПАН), А.Неверовский, А. Дощинский, Г.Потапович (газета "Свабода"), А.Хмельницкий (радио "Свабода"), С.Гриц ("Народная газета"), С. Малиновский (газета "Свободные новости плюс"), И.Халип (заместитель главного редактора газеты "Имя"), А. Михальчук и Р.Яковлевский ("Белорусская газета"), П.Карназыцкий (газета "Здравый смысл").

02.04.97 г. во время разгона манифестации в г. Минске среди других граждан были задержаны журналисты, освещавшие ход событий: И. Халип (заместитель главного редактора газеты "Имя"), П. Быковский (корреспондент газеты "Белорусский рынок"), С. Малиновский (корреспондент газеты "Свободные новости – плюс"), В. Щукин (корреспондент газеты "Товарищ"), П. Карназыцкий (корреспондент газеты "Здравый смысл"). Задержанные журналисты были избиты (что подтверждается фото- и кинодокументами, в том числе российских телекомпаний. – Авт.). При этом журналисты имели при себе служебные удостоверения и показывали их работникам милиции. Несмотря на это к ним применили физическую силу и задержали.

Принимая во внимание многочисленные случаи нарушения прав журналистов, Белорусская ассоциация журналистов обратилась к Генеральному прокурору Республики Беларусь с требованием привлечь к от-

ветственности работников правоохранительных органов, виновных в применении к журналистам грубой физической силы (текст обращения прилагается).

Генеральный прокурор Республики Беларусь направил данное обращение для решения вопроса о возбуждении уголовного дела в Прокуратуру г. Минска. 07.10.97 г. прокурор г. Минска Николай Куприянов сообщил Белорусской ассоциации журналистов о том, что "в ходе проверок не представилось возможным досконально разобраться с каждым фактом телесных повреждений, так как конкретные лица, их причинившие, установлены не были".

Журналисты с таким решением прокуратуры не согласились и обжаловали его Генеральному прокурору Республики Беларусь (текст жалобы от 17.11.97г. прилагается).

18.12.97 г. Прокуратура Республики Беларусь от имени начальника управления по надзору за следствием в органах прокуратуры С. Гуреева сообщила, что "при пресечении антиобщественных действий сотрудники милиции действовали в пределах прав, предоставленных им Законом "О милиции", своих полномочий не превысили, уголовное дело в отношении них обоснованно прекращено".

Такой ответ журналистов не удовлетворил, и они подали новую жалобу Генеральному прокурору от 03.02.98 г.. Однако ответ прислал тот же начальник управления по надзору за следствием в органах прокуратуры С.Гуреев. Он указал, что оснований для отмены принятого решения не имеется.

После двойного отказа Прокуратуры Республики Беларусь журналисты по сути не имеют возможности добиться от властей привлечения к ответственности работников милиции, избивавших и задерживающих журналистов, а также других граждан во время шествия в г. Минске по ул. Коммунистической 2 апреля 1997 года.

Грубым нарушением прав журналистов Беларуси стало распространение среди руководителей министерств и других органов государственного управления конфиденциального письма от 26.03.98 г. "Об усилении контрпропаганды выступлений оппозиционной прессы". Под письмом стояла фамилия Б.Н. Боложинского, главного советника управления социально-культурной политики Совета Министров Республики Беларусь.

В указанном письме предписывается принять следующие меры:

запретить министерствам, госкомитетам и другим органам государственного управления передачу в негосударственные СМИ официальных документов (указов, постановлений, распоряжений и т.д.);

довести до сведения должностных лиц о недопустимости с их стороны комментариев официальных документов для оппозиционных СМИ;

запретить государственным учреждениям и предприятиям размещение своей рекламы на страницах оппозиционных газет, что является основным источником их финансирования.

Данный документ, ограничивающий право граждан (в первую очередь журналистов) на получение полной и достоверной информации, применяется на практике (конкретные факты отказа в предоставлении официальных документов со стороны должностных лиц прилагаются, как и само письмо, ставшее достоянием гласности).

Белорусская ассоциация журналистов в своем обращении к Генеральному прокурору Республики Беларусь от 04.05.98 г. потребовала возбудить уголовное дело в отношении Б.Н. Боложинского по признакам преступления, предусмотренного статьей 167 ч. 1 Уголовного кодекса Республики Беларусь (превышение власти или служебных полномочий должностным лицом).

Прокуратура Республики Беларусь, рассмотрев обращение по поводу вышеуказанного письма, ответила, что "в компетенцию органов прокуратуры не входит осуществление надзора за исполнением законности в деятельности Совета Министров Республики Беларусь". Белорусская ассоциация журналистов не согласилась с отказом и повторно потребовала возбудить уголовное дело по факту превышения Б.Н.Боложинским своих должностных полномочий. Из Прокуратуры Республики Беларусь получен ответ, почти дословно повторяющий ответ на первое обращение (текст ответа прилагается).

Как грубое нарушение прав журналистов следует расценить безмотивное задержание и избиение неустановленными лицами члена БАЖ, председателя Минской ассоциации "Свободное слово" Андрея Завадского. 1 мая 1998 года в 12 часов на него напали неизвестные лица в гражданском, нанесли ему ряд ударов в живот, по спине, голове, лицу, вывернули руки и затащили в стоящую у тротуара машину, на которой доставили в Московский РОВД г. Минска. В отделе милиции ему не разрешили связаться с родными и сообщить о своем задержании. От него потребовали объяснений, засняли на видеопленку и занесли в компьютерную картотеку УВД. Только в 17.45 он был отпущен из дежурного помещения РОВД без составления протокола о правонарушении.

На следующий день А.Завадский обратился в поликлинику № 34 г. Минска, где прошел травматологическое и рентгеновское обследование, врачи зафиксировали побои в области грудной клетки и спины. После этого А. Завадский написал заявление прокурору Октябрьского района г. Минска и потребовал возбудить уголовное дело по факту его избиения работниками милиции (заявление А.Завадского прилагается).

Однако прокуратура отказала А.Завадскому в возбуждении уголовного дела, мотивируя это тем, что в действиях работников милиции нет состава преступления. Жалобы А.Завадского на такое решение прокуратуры результатов не дали.

Вышеприведенные факты, на наш взгляд, свидетельствуют о нарушении властями Беларуси своих международных обязательств, закрепленных в Международном пакте о гражданских и политических правах (ратифицирован Белорусской ССР в 1976 году). Конкретно речь идет о нарушениях следующих статей Пакта:

— части 3 статьи 2, которая обеспечивает любому лицу, права и свободы которого нарушены, эффективные средства правовой защиты (белорусским журналистам, права которых были нарушены работниками милиции и другими представителями власти, отказано в защите);

— части 1 статьи 9, которая закрепляет право на свободу и личную неприкосновенность (журналисты были избиты работниками милиции, а потом —задержаны без всяких на то оснований);

— статьи 19, согласно которой человек имеет право искать, получать и распространять всякого рода информацию и идеи (белорусским журналистам отказано в праве на получение информации от официальных источников; им фактически запрещено посещать несанкционированные массовые мероприятия и вести с них репортажи).

Полагаем, что Белорусская ассоциация журналистов исчерпала все внутригосударственные средства защиты нарушенных прав своих членов. По сути власти Беларуси лишили журналистов возможности отстаивать свои права как перед прокуратурой, так и перед судом.

Своим обращением в Комитет по конвенциям и рекомендациям ЮНЕСКО Белорусская ассоциация журналистов преследует цель – получить международную поддержку в отстаивании законных прав журналистов.

Приложение:

1. Обращение Белорусской ассоциации журналистов к Генеральному прокурору Республики Беларусь от 17 апреля 1997 года о привлечении к уголовной ответственности работников милиции, виновных в применении к журналистам грубой физической силы;
2. Ответ прокурора г. Минска от 16 мая 1997 года на обращение Белорусской ассоциации журналистов;
3. Дополнение к ответу Прокуратуры г. Минска на обращение Белорусской ассоциации журналистов;
4. Жалоба Белорусской ассоциации журналистов на решение Прокуратуры г. Минска о прекращении уголовного преследования работников милиции, виновных в применении к журналистом грубой физической силы;
5. Повторный отказ Прокуратуры Республики Беларусь в проведении расследования по событиям от 2 апреля 1997 года;
6. Новая жалоба Белорусской ассоциации журналистов на решение прокуратуры и отказ прокуратуры в принятии соответствующих мер к работникам милиции, применявшим грубую физическую силу в отношении журналистов;
7. Конфиденциальное письмо главного советника управления социально-культурной политики Совета Министров Республики Беларусь Б.Н.Боложинского от 26 марта 1998 года "Об усилении контрпропаганды выступлений оппозиционной прессы";
8. Обращение Белорусской ассоциации журналистов от 4 мая 1998 года в Генеральную прокуратуру Республики Беларусь о возбуждении уголовного дела в отношении Б.Н.Боложинского по признакам должностного преступления;
9. Ответ прокурора Республики Беларусь на обращение Белорусской ассоциации журналистов по письму Б.Н. Боложинского;
10. Жалоба Белорусской ассоциации журналистов на отказ прокурора привлечь Б.Н.Боложинского к уголовной ответственности за превышение своих должностных полномочий;
11. Ответ Прокуратуры Республики Беларусь на жалобу БАЖ от 09.07.98 г.;
12. Жалоба (заявление) А.Завадского в прокуратуру Октябрьского района г. Минска о возбуждении уголовного дела по факту его избиения работниками милиции, которые доставили его в районный отдел милиции;
13. Ответ прокурора на отказ в возбуждении уголовного дела по факту избиения А.Завадского;
14. Дополнительное заявление А.Завадского в прокуратуру Октябрьского района г. Минска.

По поручению Правления:
Президент
Белорусской ассоциации журналистов *Ж.Литвина*

Уплыў «Навінак» пашыраецца...

(паволная хроніка ад 6-га ліпеня)

У горадзе Мінску, сталіцы цэнтральнаеўрапейскай рэспублікі, быў не вельмі цёплы дажджысты, традыцыйны для беларускага лета панядзелак. Стомленыя працай насельнікі канцэнтраваліся каля станцыі метро «Кастрычніцкая», рубяжом да якой – універсам «Цэнтральны». Там на пластыкавых крэсальцах пад ратавальнымі ад дажджу парасонамі сабралася кампанія даўна знаёмых журналістаў (Кася Камоцкая, пазаштатны аўтар праграмы «ПраРок» на Беларускай рэдакцыі Польскага радыё, Эдвард Тарлецкі, радыё «Свабода», Генадзь Кеснер, радыё 101.2, Севярын Квяткоўскі, газета «Наша Ніва») – пагаманіць ды прачытаць свежы нумар газеты «Навінкі». Невядома, што вышуквалі цікаўныя журналісты ў «Навінках»: абвесткі кшталту «Здам дом у Драздах» ці фотакомікс пра Макдональдс. Аднак іхняя цікаўнасць зацікавіла сяржанта беларускай міліцыі. Апошні вырашыў, відаць, блакаваць распаўсюджванне "нелегальнай" літаратуры і прапанаваў журналістам прайсці ў бліжэйшы РАУС. Спадарства адмовілася і ...яго даставілі ў пастарунак у «варанку». Найбольш груба пры затрыманні абышліся беларускія прадстаўнікі праваахоўных органаў, натуральна, з жанчынай – Касю Камоцкую літаральна сілай запіхнулі ў машыну. Тарлецкі, Кеснер, Квяткоўскі і Камоцкая каля дзвюх гадзінаў правялі ў РАУСе па вуліцы Інтэрнацыянальнай. У гэты ж час аб затрыманні групы журналістаў былі праінфармаваныя ўсе сябры й знаёмыя, а таксама праваабарончыя арганізацыі - далібог, у той час каля ўніверсаму было ну вельмі шмат людзей, якія беларускаму сяржанту міліцыі маглі здацца падазронымі. Паралельна з чытаннем раусаўскім начальствам шматлікіх пацверджанняў журналісцкай дзейнасці затрыманых адбываліся шматлікія тэлефанаванні ад заклапочаных. Асабіста на маё пытанне «На якой падставе...» нервовы голас прарэагаваў прыкладна так «Опять!..». Сама гісторыя – варты сюжэт для «Навінак». Большую частку газеты, а іх у журналістаў было дастаткова – набралі для калегаў, – канфіскавалі.

Старэйшы асабовы склад мінскай міліцыі жаліўся на нізкія заробкі, на нястачу часу працаваць са злачынцамі ды выбачаўся перад затрыманымі за «тупоумие своих сержантов». Інцыдэнт навёў на думку – у нашай цэнтральнаеўрапейскай рэспубліцы сяржант можа даваць ацэнку выданням – легальныя/нелегальныя, людзям – падазроныя/непадазроныя. Не на падставе задання, не на падставе парушэння грамадскага парадку. Але, як бачым, такія здарэнні вядуць да распаўсюджвання «Навінак» і папулярызацыі ідэі як такой.

Агата Гегеман

ЛАБОРАТОРИЯ « НОВАК»23 мая - 1 июня 1998г.
Выборка 1 103 чел.
Если бы в ближайшее время состоялись выборы президента России и вы могли бы принять в них участие, за кого из известных российских политических деятелей вы бы проголосовали?

ЛЕБЕДЬ	9,3
ЕЛЬЦИН	8,4
ЧЕРНОМЫРДИН	8,0
ЯВЛИНСКИЙ	6,8
НЕМЦОВ	5,1
ЗЮГАНОВ	4,2
ЖИРИНОВСКИЙ	2,8
ЛУЖКОВ	2,8
КИРИЕНКО	2,5
НАЗДРАТЕНКО	0,3
СЕЛЕЗНЕВ	0,3
ЧУБАЙС	0,3
РЫЖКОВ	0,2
АНПИЛОВ	0,1
ГАЙДАР	0,1
ГОРБАЧЕВ	0,1
ЛИСИЦИН	0,1
ЛУКЬЯНОВ	0,1
НОВОДВОРСКАЯ	0,1
РЫБКИН	0,1
ТУЛЕЕВ	0,1
ФЕДОРОВ	0,1
НЕТ ТАКОГО	1,0
НЗ/ЗО	11,4
НЕТ ОТВЕТА	35,7

War against MEDIA Вайна супраць СМІ

29 ТРАВЕНЬ

Беларуская асацыяцыя журналістаў атрымала з Пракуратуры Рэспублікі Беларусь афіцыйны адказ на зварот з патрабаваннем узбудзіць крымінальную справу супраць чыноўніка Саўміна Барыса Балажынскага, які падрыхтаваў службовае пісьмо "Аб узмацненні контрпрапаганды выступленняў апазіцыйнай прэсы". У гэтым дакуменце з паметкай "для службовага карыстання" ўтрымліваюцца антыканстытуцыйныя рэкамедацыі, што абмяжоўваюць доступ журналістаў незалежных выданняў да інфармацыі. Начальнік упраўлення Генпракуратуры І.Падамацька паведаміў, што "...у адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь у кампетэнцыю органаў пракуратуры не ўваходзіць ажыццяўленне нагляду за выкананнем законнасці ў дзейнасці Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь". Гэта чарговая адпіска, як дзве кроплі вады падобная на тыя, што Асацыяцыя атрымала на звароты па фактах арыштаў і збіцця журналістаў падчас выканання імі сваіх прафесійных абавязкаў у 1997-1998 г.г.

4 ЧЭРВЕНЬ

Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прыняла ў першым чытанні законапраект "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у некаторыя заканадаўчыя акты Рэспублікі Беларусь". На сесіі выступіў кіраўнік Адміністрацыі прэзідэнта Беларусі Міхаіл Мясніковіч, які заявіў, што найбольш сур"ёзныя праступкі ў адносінах да прэзідэнта павінны быць кваліфікаваныя як злачынствы. Згодна з законапраектам, публічная знявага ці паклёп у адносінах да першай асобы краіны могуць карацца пазбаўленнем волі на тэрмін да 4-х гадоў, папраўчымі работамі да 2-х гадоў ці штрафам. У выпадку, калі дзеянні ўчынены паўторна ці з далучэннем СМІ, пакаранне будзе больш жорсткім: пазбаўленне волі да 5 гадоў. А распаўсюджванне прэсай звестак, якія зняслаўляюць годнасць прэзідэнта, цягне за сабой налажэнне на службовую асобу штрафу ў памеры да 100 мінімальных заробкаў, а "выкарыстанне ў грамадскіх месцах плакатаў, транспарантаў і іншых сродкаў, змест якіх зневажае гонар і годнасць прэзідэнта", цягне за сабой штраф у памеры ад 20 да 100 мінімальных заробкаў ці адміністрацыйны арышт ад 3 да 15 сутак. Перашкода законнай дзейнасці прэзідэнта не дапускаецца і таксама будзе карацца па закону. Іск аб абароне гонару і годнасці прэзідэнта будзе прад"яўляцца Генпракурорам Беларусі, пракурорамі абласцей ці горада Мінска і толькі са згоды кіраўніка дзяржавы.

MAY 29

The Belarusian Association of Journalists received a written reply from the Belarus Prosecutor General Office responding to the request demanding to initiate criminal case against Boris Bolozhinski, a Belarus government official, who had produced a notorious internal circular "On Enhancing Counter-Propaganda Against Opposition Media". This document marked as "for authorized use only" contains anti-Constitutional measures restricting access to information for the independent journalists. Mr. Podomatko, chief of department at the Prosecutor General Office said that "...under the Belarus Constitution, it is not the competence of prosecution to supervise legality in the workings of the Council of Ministers of Belarus". This formal reply is similar to those previously ones received by the Belarusian Association of Journalists with regard to the facts of beatings of journalists while carrying out their professional duties in 1997-98.

JUNE 4

The House of Representatives of the National Assembly of Belarus (Lower Chamber) passed in the first reading the bill "On Introducing Amendments to Some Legislative Acts of Belarus". Mikhail Myasnikovich, head of the President's Administration, said at the session that the most serious offenses against the President must be considered a crime. Under the draft, insult in public or slandering the number one person in the state may be punished with prison terms of up to four years, correctional labor up to two years, or a fine. When committed repeatedly, or through the mass media, it is subject to a more severe prosecution – up to 5 years in prison. The dissemination of information which damages the President's dignity, will entail a fine in amount of up to 100 minimal salaries to be imposed on an official. "The use of placards or other means the contents of which degrade the president's honor and dignity, will be punished with a fine in amount of up to 100 minimal salaries, or administrative detention for up to 15 days. The hindrance in the president's legal activities is not allowed. The president's libel suits can be filed by the Prosecutor General of Belarus, procurators of regions, or Minsk, and by the president's consent only.

JUNE 5

The Grodno regional printing house introduced new print-paper costs for the independent newspapers. Now independent editions are to pay 70 million Belarusian

Вайна супраць СМІ
War against MEDIA

5 ЧЭРВЕНЬ

Гродзенская абласная друкарня ўвяла новыя кошты на паперу для незалежных выданняў: цяпер недзяржаўныя газеты павінны плаціць 70 мільёнаў беларускіх рублёў за тону, тады як для дзяржаўнай прэсы гэта сума складае 30-35 мільёнаў рублёў.

8 ЧЭРВЕНЬ

Незалежная газета "Здравый смысл" атрымала ад Дзяржкамдруку Рэспублікі Беларусь папярэджанне, звязанае з апублікаваннем артыкула "Враг прессы – генерал Абаша". Па каналах агенцтва БелаПАН былі распаўсюджаны каментарый галоўнага рэдактара газеты "Здравый смысл" Ігара Чарткова, што публікацыя, якая прыцягнула пільную ўвагу Дзяржкамдруку, з"яўляецца матэрыялам радыё "Свабода" і ўяўляе сабой дадзеныя "антырэйтынгу", падрыхтаванага нью-йоркскім Камітэтам у абарону журналістаў. Гэты "антырэйтынг" складзены на падставе вывучэння стану СМІ ў розных краінах на працягу апошняга года і вызначае кіраўнікоў дзяржаў, дзе сітуацыя са свабодай слова найбольш неспрыяльная. Трэці ў гэтым спісе – Аляксандр Лукашэнка. Як зазначыў Ігар Чарткоў, рашэнне Дзяржкамдруку некарэктнае не толькі ў звязку з тым, што размова ідзе пра матэрыялы радыё "Свабода", але і таму, што крамольныя радкі з"яўляюцца цытатай з дакументаў Камітэта ў абарону журналістаў. Элементарная недакладнасць у перакладзе, дапушчаная "Свабодай", стала нагодай для пакарання беларускай газеты.

5 ЧЭРВЕНЬ

Афіцыйны Мінск выказаў незадавальненне тым, як падаецца інфармацыя пра Беларусь па расійскіх тэлеканалах. Меркавалася, што ў звязку з гэтым будзе абнародавана адпаведная заява пра недапушчальнасць такой практыкі ў дзейнасці рэпарцёраў без акрэдытацыі, нават калі яны з"яўляюцца грамадзянамі Беларусі і працуюць на тэлеканалах саюзнай дзяржавы, з якой прадугледжана агульнае інфармацыйнае поле. Напярэдадні чакаемай заявы 5 чэрвеня карэспандэнтам расійскіх тэлеканалаў было адмоўлена ў асвятленні паседжання ўрада з удзелам прэзідэнта. У залу былі дапушчаныя толькі супрацоўнікі Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі Беларусі, якім яе старшыня Рыгор Кісель аддаў вусны загад не здымаць журналістаў на традыцыйных брыфінгах. У кадры, маўляў, павінна быць толькі "говорящая голова", якая вядзе брыфінг.

roubles per ton. At the same time, the state sector media will pay twice as less – 30-35 million roubles.

JUNE 8

Zdravy Smysl (Common Sense) newspaper received a warning from the State Committee on the Press regarding the article "Enemy of the Press – General Abasha". Belapan news agency reported that the newspaper's chief-editor Igor Chertkov said that the publication which drew such an attention of the State Committee on the Press is a material of Radio Liberty received from the New-York-based Committee To Protect Journalists. This "anti-rating" reflects conditions of the media in different countries in the course of the year and appoints ten heads of states where the situation with the freedom of expression is the most unfavorable. Alexander Lukashenko is ranked the third on this list. Igor Chertkov described this decision of the State Committee on the Press as incorrect. A mistranslation admitted by the Radio Liberty caused punishment of the Belarusian newspaper.

JUNE 5

The official Minsk expressed discontent with the way how the information on Belarus is covered by the Russian television channels. It was believed that a relevant public statement objecting to such a practice in the workings of reporters acting without accreditation, even if they are Belarus citizens and work with TV channels of the allied state, was to be made. On the eve of the expected statement, on 5 June, correspondents of Russian TV channels were denied accreditation to cover meetings of the government with participation of the president. Reporters of the National TV Company of Belarus only were allowed to enter the hall of meetings, and were ordered by Belarus TV Company chairman Grigory Kisel to avoid filming journalists at traditional briefings, and to film the "talking heads" of news conference leaders only.

JUNE 10

Ludmila Masliukova, correspondent with Narodnaya Volya independent newspaper was denied entrance to the government residence where Russian Prime Minister Sergei Kirienko was giving a news

War against MEDIA
Вайна супраць СМІ

10 ЧЭРВЕНЬ

Карэспандэнту незалежнай газеты "Народная воля" Людміле Маслюковай адмоўлена ў допуску ва ўрадавую рэзідэнцыю на брыфінг кіраўніка расійскага ўрада Сяргея Кірыенкі. Хаця заяўку на акрэдытацыю вядомая журналістка падала 8 чэрвеня, прэс-сакратар Савета Міністраў Беларусі Дзмітрый Маліноўскі паведаміў ёй па тэлефоне, што ў зале не хапае месцаў і таму не ўсім удасца паўдзельнічаць у брыфінгу. Падчас размовы Маслюкова высветліла, што спіс журналістаў прэс-сакратар пасылаў для абмеркавання ў "спецыяльныя органы".

11 ЧЭРВЕНЬ

Прарэктар Беларускай сельгасакадэміі (Магілёўская вобл., г.Горкі) Круталевіч пасля выхаду другога нумара новай незалежнай студэнцкай газеты "Акадэмічная пуня" звярнуўся па тэлефоне ў мясцовы аддзел КДБ з просьбай прасачыць за публікацыямі ў газеце, якая, маўляў, апазіцыйная да рэжыму як па мове (беларускай), так і па "закліках да пратэсту".

12 ЧЭРВЕНЬ

Дзяржаўнае прадпрыемства паштовай сувязі "Брэстаблпошта" паведаміла друкаваным выданням Брэста і Брэсцкага раёна пра неабходнасць заключыць новую дамову на распаўсюджванне па падпісцы, экспедзіраванні, перасылцы і дастаўцы мясцовых газет. З другога паўгоддзя 1998 года рэдакцыі павінны аплачваць ДП "Брэстаблпошта" 30 % ад кошту рэалізаваных газет (на працягу апошніх пяці гадоў гандлёвая скідка брэсцкага паштовага ведамства складала 20 %). Ва ўмовах дзяржаўнай манаполіі на рынку паслуг па распаўсюджванні друкаваных выданняў новы дагавор значна пагаршае становішча газет, якія частку тыражу рэалізуюць з дапамогай паштовых аддзяленняў.

18 ЧЭРВЕНЬ

Намеснік міністра замежных справаў Рэспублікі Беларусь Мікалай Бузо адмовіўся падчас брыфінгу прадаставіць прэсе дакументы аб урэгуляванні канфліктнай сітуацыі з пасольскімі рэзідэнцыямі ў Драздах. Таксама ён адмовіўся адказваць на пытанні журналістаў

conference. Although the well-known journalist applied for accreditation on 8 June, Dmitry Maliniouski, Belarus government spokesman, told her on the phone that there were no enough seats and her attendance was impossible. Maslukova also found out that the list of journalists to participate at the press-conference was preliminary checked up by "special bodies".

JUNE 11

Deputy Rector Krutalevitch from the Belarus Agricultural Academy, Gorki, Mogiliov Region, called a local KGB department requesting to observe the contents of the new students' independent newspaper "Academichnaja Punia" which is, in his opinion, "opposition to the regime both in the language [Belarusian] and "protest appeals".

JUNE 12

The state post company Brestablposta notified all printed media in Brest and Brest district that they conclude new contracts on distribution services. Beginning from the second half of 1998, newspapers shall pay Brestablposta 30% out of total sales amount. In conditions of the state monopoly at the newspaper distribution market, the new contract is to significantly worsen the status of the newspapers which distribute part of their print-run via the state post.

JUNE 18

At his briefing, Mikalai Buzo, deputy foreign minister of Belarus, refused to publicize the document solving the Drozdy diplomatic crisis. He also refused to respond the journalists' questions regarding the contents of this document or comment on them.

Independent Mozyrskaya Newspaper is on the edge of closure. After the notorious secret circular on enhancing counter-propaganda against opposition press, the number of advertisements increasingly went down. Now the newspaper have no funds to purchase the print-paper.

Вайна супраць СМІ
War against MEDIA

пра змест гэтага дакумента і каменціраваць ім жа самім прыведзеныя факты.

На мяжы закрыцця знаходзіцца незалежная "Мозырская газета" (г.Мазыр, Гомельская вобл.). Пасля з"яўлення ва ўрадавых структурах пісьма "Аб узмацненні контрпрапаганды выступленняў апазіцыйнай прэсы" на старонках выдання рэзка скараціўся аб"ём рэкламы і цяпер у газеты няма сродкаў, каб купіць паперу.

21 ЧЭРВЕНЬ

Брэсцкае ўпраўленне па кантролі за выкананнем заканадаўства ў друку падрыхтавала ліст "Аб парушэнні патрабаванняў Закона аб друку газетай "Брестский курьер", дзе, у прыватнасці, адзначаецца, што супрацоўнікі незалежнай газеты "ігнаруюць патрабаванні заканадаўства, свядома і мэтанакіравана скажаюць факты, пад выглядам чутак і меркаванняў навязваюць чытачам дэзінфармацыю і розныя інсінуацыі". У пісьме таксама сказана, што "для падрыву прэстыжу Прэзідэнта і дыскрэдытацыі палітыкі дзяржавы "Брестский курьер" выкарыстоўвае апазіцыйных палітыкаў". А ў канцы гэтага дакумента даецца выснова ў стылі прапаганды камуністычных часоў, што "ніхто не ставіць пытанне аб забароне крытыкі, а таксама канструктыўных прапаноў па выпраўленні негатыўных з"яў нашага жыцця, па ўдасканаленні дзяржаўнага будаўніцтва. Аднак крытыка, прапановы павінны адпавядаць інтарэсам нашага народа і дзяржавы, несці стваральны, а не разбуральны зарад".

Менавіта ў такім стылі гучалі абвінавачванні ў адрас прэсы і "ворагаў народа" ў 30-я гады...

Незалежная газета "Беларуская маладзёжная" атрымала ад Фонду Еўразія заказны ліст з копіяй гранта. Пасланне было раскрытым (парэзаным і пакамечаным), а на канверце ад рукі было напісана, што паведамленне "паступіла ў такім выглядзе". На запыт газеты Галоўпаштамт Мінска адказаў, што ад іх пісьмо пайшло ў паштовае аддзяленне ў нармальным стане. Газета збіраецца падаваць на пошту ў суд.

25 ЧЭРВЕНЬ

Менавіта з гэтага дня спынена трансляцыя папулярнай перадачы тэлекампаніі НТВ "Час быка". Афіцыйны Мінск сцвярджае, што ў адным з выпускаў яе вядучы Чаркізаў абразіў у эфіры прэзідэнта Лукашэнку. Галоўны рэдактар палічыў заўвагі з боку беларускага кіраўніцтва справядлівымі і паабяцаў, што "Час быка" больш не будзе выходзіць у эфір.

Рэдактар недзяржаўнай газеты "Рэгіён-весткі" М. Паседзька пацікавіўся ў прадаўцоў "Белсаюздруку" горада Жлобіна (Гомельская вобл.), чаму на прылаўках

JUNE 21

The Brest Agency on Control over the implementation of the press law wrote a letter "On Violating the Law on Press by Brest Courier newspaper" stating that this independent newspaper "ignores the laws, distort facts and impose misinformation and other insinuations on their readers". The letter also read that "in order to undermine the prestige of the President and discredit the government policy, the Brest Courier takes use of opposition politicians". The document is summed up in a Communist-times propaganda style saying that "nobody means to ban criticism, or constructive proposals to correct the negative phenomena of our life and perfect the state construction. However, criticism, proposals should meet with the interests of the people and state, have a constructive meaning, not destructive". Nearly the same wording was used in 30s to accuse the press as well as public enemies...

Independent newspaper "Belaruskaya Maladzoyzhnaya" received a recommended letter containing a copy of the grant contract from the Eurasia Foundation. The envelope was opened and damaged, marked with hand-written phrase "received damaged". The Minsk Main Post Office said in respond to the newspaper's request that they had forwarded the letter in a due order. The newspaper is going to sue against the post in court.

JUNE 25

The Chas Byka (the Bull's Hour) popular TV program was closed. The official Minsk stated that in one of the issues its presenter Cherkizau degraded Belarus President Lukashenka. The chief editor considered the criticism and promised that the program was not going to come out.

M. Pasedka, chief-editor of Region-News independent newspaper inquired newspaper kiosk sellers in Zhlobin, Gomel Region why his newspaper was not on sale. He was told that under a secret instruction of authorities the state-sector press should take the most presentable place on the kiosk shelves. Moreover, the order #161 dated 21.05.1998 issued by the State Committee on the Press, sets out that kiosk sellers are forbidden from writing off more than 35% of the government editions.

шапікаў няма яго выдання ды іншых незалежных газет. І пачуў у адказ, што адпаведна тайнаму ўказанню начальства на самых заўважных месцах павінна ляжаць дзяржаўная прэса. Больш за тое, загадам Дзяржкамдруку № 161 ад 21.05.1998 года прадаўцам "Белсаюздруку" забараняецца спісваць больш як 35% дзяржаўных выданняў, інакш яны будуць пакараныя, у тым ліку і пазбаўленнем прэміі.

26 ЧЭРВЕНЬ

Супрацоўніка рэдакцыі незалежнай газеты "Витебский курьер" Аляксандра Пушканскага не пусцілі на прэс-канферэнцыю, якую арганізавалі ў аблвыканкаме з нагоды вяртання сумеснай экспедыцыі беларускіх і расійскіх эколагаў і журналістаў да вытокаў ракі Заходняя Дзвіна. На думку А.Пушканскага, такое распараджэнне аддаў начальнік аддзела інфармацыі аблвыканкама Міхаіл Кузьміч.

Івацэвіцкі райвыканкам (Брэсцкая вобл.) палічыў немэтазгодным выдачу дазволу незалежнай "Газеце для Вас" на права распаўсюджваць выданне з дапамогай прыватных асоб. Гэты адказ райвыканкам матываваў тым, што, маўляў, такі метад распаўсюджвання не выкарыстоўваюць іншыя СМІ рэгіёна. Парадокс, але апроч "Газеты для Вас" у Івацэвічах выдаецца толькі афіцыйны орган райвыканкама "Івацэвіцкі веснік".

30 ЧЭРВЕНЬ

Мінскі гарадскі Савет XXII склікання разгледзеў пытанне аб выкананні законнасці ў сталіцы падчас правядзення грамадска-палітычных мерапрыемстваў. У прынятым рашэнні Савета ўказана на неабгрунтаванае затрыманне грамадзян і злоўжыванне супрацоўнікамі міліцыі сваімі службовымі паўнамоцтвамі. Дэпутаты вырашылі таксама "рекомендовать сотрудникам ГУВД Мингорисполкома исполнять свои обязанности по поддержанию порядка в форменной одежде". Гэта вельмі мяккая фармулёўка на фоне таго, што ў сталіцы Беларусі падчас масавых маніфестацый невядомыя асобы ў цывільным затрымліваюць, пагражаюць і б"юць грамадзян і журналістаў, якія асвятляюць гэтыя акцыі. Таксама гарсавет прапанаваў міліцэйскім начальнікам "обеспечить условия для беспрепятственного выполнения журналистами их профессиональных обязанностей во время общественно-политических мероприятий". Беларускія і замежныя журналісты паставіліся да рашэння сталічных дэпутатаў даволі іранічна, бо ніхто з прадстаўнікоў сілавых структураў, вінаватых у парушэнні закона, яшчэ ні разу не быў прыцягнуты да адказнасці.

JUNE 26

Alexander Pushkanski, correspondent with Vitebsk Courier independent newspaper was denied entrance to a press-conference organized in the regional executive committee's building on the occasion of returning of a joint Belarusian and Russian expedition of ecologists and journalists to the upper Zakhodnyaya Dzvina river. In the view of Pushkanski, this order was given by Mikhail Kuzmich, chief of information department at the local regional executive committee.

The Ivatsevichi district executive committee, Brest region, refused to give permission to the Gazeta dla Vas (Newspaper for You) independent newspaper to distribute the newspaper by private individuals. The authorities motivated their refusal stating that such a method is not used by the other media in the region. Apart from Newspaper for You, there is only one edition in Ivatsevichi – Ivatsevicki Vestnik newspaper of the local authorities.

JUNE 30

The 22d Minsk Municipal Council held hearings on legality and justice during public political events in the capital. The council passed a resolution noting that citizens were groundlessly abused by police. The deputies also "recommended police personnel to conduct their duties in uniform". It is well known that during mass demonstrations in Minsk, unidentified men in plain clothes detain, harass and beat citizens and journalists while carrying out their professional duties. The council also suggested the police bosses "to ensure conditions for the unimpeded conduct of journalists' professional duties in the times of mass events". Belarusian and foreign journalists are ironic about the resolution of municipal authorities, as none of law-enforcement agencies, responsible for law violations, has never been brought to justice.

Комментарий специалиста

Изучение очередной "порции" хроники нарушений прав журналистов и свободы слова в Беларуси невольно наводит на мысль, что в стране не стихает перманентная "война" государства с независимой прессой. Создается впечатление, что эта война для нынешней власти является направлением главного удара: уж слишком много усилий предпринимает исполнительная власть для того, чтобы затруднить деятельность независимых СМИ.

В необъявленной "войне" против СМИ власти используют любые средства, даже запрещенные законом. Широкий арсенал этих средств можно увидеть в вышеприведенном мониторинге. Здесь и рассылка писем для служебного пользования, где чиновникам запрещается предоставлять официальные документы и комментарии к ним "оппозиционной" прессе, и подготовка антиконституционных поправок в законы с целью "защиты" чести и достоинства президента, и повышенные в два раза расценки на бумагу для негосударственных изданий, и вынесение предупреждений за малейшие отступления от требований законодательства о печати, и тотальный контроль за отдельными негосударственными газетами, и отказ журналистам в допуске на официальные мероприятия, и создание преимуществ в распространении государственной прессы, и др.

К примеру, возьмем известное теперь во всем мире "письмо" Б. Боложинского. Прокуратура отказывается реагировать на этот скандальный документ, мотивируя свою позицию тем, что в ее компетенцию "не входит осуществление надзора за исполнением законности в деятельности Совета Министров Республики Беларусь". Но чем тогда объяснить, что прокуратура находит "компетенцию" для публичного ареста члена правительства – министра сельского хозяйства В. Леонова?

А для чего нужны не поддающиеся здравому смыслу поправки в законы с целью "защиты" чести и достоинства президента? Неужели мало действующих средств, чтобы обезопасить президента от критических оценок его самого и его деятельности? И насколько соразмерным является наказание (до 4-х лет лишения свободы), которое запросил президент за словесное посягательство на свою особу?

Вмешательством в дела прессы следует признать "поручение" проректора Белорусской сельхозакадемии (г. Горки Могилевской обл.) взять под контроль студенческую газету "Аадэмiчная пуня", которая якобы содержит "призывы к протесту". Это нарушает не только общепринятые нормы международного права (ст. 19 Всеобщей декларации прав человека, ст. 19 Международного пакта о гражданских и политических правах), но и положения Конституции (ст. ст. 33, 34) и Закона о печати (ст. ст. 3,4,5,6,7).

Кроме того, "бдительному" проректору следует напомнить, что ст. 48 Закона о печати предусматривает ответственность за ущемление свободы массовой информации, в том числе через "вмешательство в деятельность и нарушение профессиональной самостоятельности редакции". А реализуется эта ответственность в статье 172-1 Кодекса об административных правонарушениях. Согласно ей, ущемление свободы массовой информации влечет предупреждение или наложение штрафа на должностное лицо в размере от 10 до 50 минимальных заработных плат. Так что у руководителей Могилевского управления по контролю за соблюдением законодательства о печати есть реальная возможность "позаботиться" о выполнении этого закона. Будут ли приняты меры?

Как нарушение Закона о печати следует расценить отказ корреспонденту "Народной воли" Людмиле Маслюковой в допуске на брифинг главы российского правительства С. Кириенко. Журналист в установленном порядке реализовал свое право на обращение в государственный орган (ст. 39), а редакция – право на аккредитацию своего корреспондента при государственном органе. В соответствии с законом (ст. 40) государственный орган – Совет Министров – обязан был удовлетворить данное обращение и пригласить корреспондента на брифинг.

Исходя из положений Закона "О печати и других средствах массовой информации" (ст. ст. 32, 33) следует признать неправомерными действия заместителя министра иностранных дел Республики Беларусь Н. Бузо, который во время брифинга 18 июня 1998 года отказался предоставить прессе документ об урегулировании конфликтной ситуации с посольскими резиденциями в Дроздах и вообще отказался отвечать на вопросы журналистов о содержании этого документа.

Посягательством на профессиональную самостоятельность редакции является письмо Брестского управления по контролю за соблюдением законодательства о печати в адрес газеты "Брестский курьер", в котором дается оценка деятельности редакции и содержатся недвусмысленные намеки в адрес редакции на принятие соответствующих мер, если критические публикации не будут нести "созидательный заряд". Такой "диалог" органов государственного управления с редакциями газет следует истолковать не иначе, как ущемление свободы массовой информации.

Практически в каждом сообщении, включенном в мониторинг, можно усмотреть то или иное нарушение законодательства о СМИ, которое допускается со стороны государственных органов и их должностных лиц. При этом характерно, что ни один чиновник – нарушитель прав журналистов – не привлечен к ответственности. Все это убеждает в том, что главным противником свободной независимой прессы в Беларуси является, как ни странно, сама власть, которой нужна послушная, "прикормленная" пресса.

Сам себе адвокат

НОВАЯ РУБРИКА

В условиях постоянной конфронтации государства и СМИ каждому журналисту нужно быть готовым защищать свои права и свободу слова в целом. Если не давать отпора агрессивному натиску властей, то независимая пресса в Беларуси может "почить в бозе". А такой исход весьма возможен в условиях предстоящих в недалеком будущем избирательных кампаний.

Поэтому давайте учиться себя защищать. И прежде всего правовыми методами. Надо постигнуть в меру возможного законодательство о печати, знать свои права и обязанности, не допускать небрежности в профессиональной деятельности, которая может стать основанием для юридической ответственности.

Центр правовой защиты СМИ предлагает вам обращаться с вопросами, которые связаны с журналистской деятельностью. Пишите нам, и мы найдем специалистов, которые дадут квалифицированный ответ через наш бюллетень. Понятное дело, что ваши вопросы вызовут интерес у других журналистов. И можно будет узнать мнение более опытных коллег и юристов по волнующим вас проблемам.

Итак, мы уже "созрели" для того, чтобы открыть рубрику "Сам себе адвокат". Сделаем ее своеобразной заочной школой. Мы готовы. А вы?

Уважаемые коллеги, сегодня мы рекомендуем журналистам новинку юридической литературы – Сборник "Законодательство Республики Беларусь о средствах массовой информации". Он издан при поддержке белорусского представительства Совета по международным исследованиям и обменам "IREX". А подготовила его адвокат и журналист Наталья Довнар.

Сборник включает в себя порядка 70 правовых актов: законов, указов президента, постановлений правительства, ведомственных инструкций, положений, правил. Все эти правовые акты регламентируют деятельность масс-медиа Беларуси, закрепляют полномочия многочисленных органов государственного управления в сфере СМИ, устанавливают ограничения в использовании информации, определяют права и обязанности журналистов, регулируют рекламную и издательскую деятельность, а также предусматривают юридическую ответственность редакций и журналистов.

Заинтересованный читатель найдет в сборнике Закон "О печати и других средствах массовой информации" с последними изменениями и дополнениями, Закон "О рекламе", Положение об Общественном совете при Совете Министров Республики Беларусь по спорным вопросам, возникающим в процессе применения Закона "О печати и других средствах массовой информации", Положение о Государственном комитете Республики Беларусь по печати, Положение о пребывании и профессиональной деятельности на территории Республики Беларусь представительств и аккредитованных в Республике Беларусь корреспондентов иностранных средств массовой информации, Положение о порядке регистрации средств массовой информации (теле- и радиопрограмм) в Республике Беларусь, постановления Пленума Верховного суда Республики Беларусь, которые касаются деятельности СМИ.

Думаю, что представители масс-медиа, изучив данную книгу, получат ответы на многие практические вопросы и самое главное – не допустят нарушений законодательства, которое регулирует сегодня деятельность средств массовой информации.

Те, кто заинтересовался новинкой, могут получить Сборник в белорусском представительстве "IREX" (тел. 227 15 72) или в Центре правовой защиты СМИ при Белорусской ассоциации журналистов (тел. 223 60 96).

Михаил Пастухов,
директор Центра правовой защиты СМИ

Юрий Топорашев

...То хотя бы не лги

С 20 мая по 9 июня нынешнего года в Минске и четырех областных центрах республики – Витебске, Гомеле, Бресте и Гродно – проходил международный научно-практический семинар «Эффективность деятельности СМИ в Беларуси». Миновал он почему-то лишь Могилев. Не потому, ли, что деятельность СМИ в этом стабильном регионе и без того достаточно эффективна, и может там вообще нет никаких проблем с прессой? Кто знает ... Впрочем, организаторам семинара, по крайней мере, его белорусской стороне – БАЖ и Минской ассоциации «Свабоднае слова» – виднее. Что касается третьего участника совместного белоруско-американского проекта – Института всемирной свободной прессы (Wolld Free Press Institutu), Калифорния, США, то его представители, говорю это с полной ответственностью, отбывали домой с чувством удовлетворения от проведенной работы. Хотя, по уже сложившейся в последнее время у нас традиции, не обошлось и без досадных накладок, природу которых наши американские коллеги, как мне кажется, так и не смогли осмыслить до конца. За исключением, пожалуй, одного из членов калифорнийской команды, Дугласа Фрайфельда, юриста, специализирующегося в области правового регулирования деятельности СМИ. Дело в том, что мистер Фрайфельд уже довольно хорошо знаком с некоторыми нашими порядками, так как в 1995-1996 годах трудился в качестве представителя «Ассоциации американских юристов» в Беларуси, и это кое о чем говорит...

Томас Клейтон Хэсвелл – президент Института всемирной свободной прессы и Эдвард Ли Джонсон – представитель этого же института, побывали в Беларуси впервые. Оба – профессиональные журналисты и редакторы с колоссальным (не побоюсь этого определения) опытом работы с газетными изда-тельствами не только в их родной Америке, но и во многих других странах. И что очень ценно, в таких постсоциалистических государствах, как Чешская Республика, Словакия, Венгрия, Румыния, с которыми у нас есть нечто общее, точнее – было в области отношений государства и средств массовой информации.

Целью этих моих заметок не является воссоздание относительно полной картины прошедших семинаров – для этого понадобилось бы слишком много времени и места. Да и едва ли в этом есть необходимость: у сотен белорусских журналистов была возможность послушать своих многоопытных американских коллег, задать им любые вопросы, поспорить с ними. Что же касается тех, кто не откликнулся на приглашение Белорусской ассоциации журналистов принять участие в семинаре, то им остается лишь сожалеть об упущенной возможности пополнить свои знания в газетном деле, сравнить то, что им дала «школа советской журналистики», с мировым опытом информационного обеспечения общества.

Мне посчастливилось присутствовать и принимать самое активное участие в семинаре с первого и до последнего дня. Сказав «посчастливилось», я не обмолвился, ибо поимел прекрасную возможность основательно пообщаться с десятками своих региональных коллег, что в наши нелегкие дни, согласитесь, почти что роскошь для любого «центрового» журналиста. Но об этом несколько позже, а пока позволю себе поделиться с читателем-коллегой некоторыми общими впечатлениями от прошедшего семинара.

Первое и основное – несомненная польза подобных встреч с представителями, скажем так, иных школ журналистики. Конечно, информационная практика в США существенно отличается от нашей – бывшей и, к сожалению, сегодняшней, на что не без основания и обращали внимание участники семинара во всех городах. Кстати, это не отрицали и американские коллеги, тоже вполне обоснованно ссылаясь на то, что условия развития общества в Беларуси во многом значительно отличаются от условий, существующих в Америке. А ведь пресса, как известно, «зеркало общества».

Более чем двухсотлетняя история развития американской журналистики вообще не знает такого понятия, как «государственная пресса». Она изначально была свободной и по мере развития общества и государства становилась все более свободной. И что неоценимо важно, именно государство, то есть все правительственные институты в лице трех разделенных ветвей власти, заботились о расширении прав и свобод «четвертой власти» – прессы. Отсюда и постоянное упоминание на всех стадиях семинара о знаменитой первой конституционной поправке, «намертво» запретившей во веки веков государству вмешиваться в дела американских СМИ. Нам оставалось только по-доброму завидовать и сожалеть...

Везде – во всех городах, где проходил семинар, возникал один и тот же вопрос: применимы ли американские уроки журналистики в наших сегодняшних условиях? Практически везде приходили к общему выводу: да, вполне применимы, хотя некоторые практические советы и несколько преждевременны. В частности, это касалось деловой (бизнеса) стороны организации деятельности газеты. Для американских коллег, как само собой разумеющееся, является стремление журналистов, редакторов и издателей увеличить тираж, организовать разнообразную продажу газеты, привлекать рекламодателей. В общем, прилагать все усилия для увеличения прибылей. И это вполне нормально для американской газеты, которая,

опять-таки изначально, была ничем иным, как предприятием, организованным для извлечения прибылей за счет реализации своего специфического товара – информации. Это для нас звучит диковато и сегодня. Мы генетически заряжены на то, что газета – это прежде всего идеологическое посредническое средство общения государства с населением страны, которым «руководит» и которое «направляет» группа власти и которое, благодаря тому же «идеологическому посредническому средству», держит под постоянным тотальным контролем. Здесь налицо вывернутая наизнанку модель демократического предназначения и места СМИ, призванных быть основным контролером общества в его отношениях с государством.

Я бы покривил душой заявив, что американским коллегам была абсолютно непонятна непримиримая позиция некоторых независимых белорусских журналистов по отношению к нынешней власти, доходящая до открытой конфронтации и излишней политизированности. К счастью, в ходе семинара подобных выступлений было достаточно мало и они не смогли повлиять на общий деловой и благожелательный тон выступлений и дискуссий. Это, кстати, отметили и представители идеологических служб местных «вертикалей», добросовестно наблюдавшие за ходом семинара во всех городах. Кое-кто из этих наблюдателей даже принял участие в дискуссиях, изложив свою точку зрения на специфику происходящих в Беларуси «демократических преобразований». В неофициальных, так сказать, «кулуарных» беседах государственные идеологи были достаточно откровенны и не скрывали своей озабоченности некоторой, на их взгляд, излишней напряженностью в отношениях с независимыми СМИ, которая складывается у нас в последнее время. Впрочем, дальше этой «озабоченности», об истинных причинах и виновниках «излишней напряженности», разговор как-то не пошел.

Первая напряженность, сразу же замечу – совершенно на пустом месте, была «кем-то» сотворена в Витебске. Буквально за несколько часов до начала семинара его участникам и организаторам было отказано в аренде более-менее удобного для проведения подобных мероприятий помещения, хотя аренда эта была оговорена заранее и согласована с «высоким» минским начальством. Выручила одна маломощная общественная организация, предоставив семинару свое полуподвальное помещение. Нам-то что, нас трудно, если вообще можно чем-то подобным удивить, а вот американским участникам общего образовательно-просветительского проекта все это было непонятно, и чувствовали они себя, мягко говоря, не в своей тарелке. Вот так, повторюсь, на пустом месте создаются проблемы для имиджа государства. Справедливости ради замечу, что ни в одном другом городе, где в дальнейшем проходил семинар, ничего подобного не наблюдалось. Более того, кое-где люди от «вертикали» даже ненавязчиво намекали, что против таких семинаров они ровным счетом ничего не имеют и даже в меру своих ограниченных возможностей будут содействовать их проведению. И на этом спасибо. А дальше посмотрим ...

Самым интересным для меня были встречи, новые знакомства, откровенные беседы и споры с региональными журналистами. Без преувеличения скажу о самом главном моем впечатлении от этих встреч: именно они, наши региональные коллеги по цеху независимой журналистики, занимают сегодня передовые рубежи обороны демократии. Поверьте, это не снисходительное «расшаркивание», а элементарная констатация очевидного факта. Ведь это им, «районщикам», в первую очередь приходится испытывать на своей шкуре «капризы» местной «вертикали», действующей в основном по принципу – лучше пережать, чем недожать в отношениях с негосударственными образованиями на местах. Сражаться за выживание с перестраховщиками в одиночку – это вам не многолюдные «тусовки» столичных журналистов, которые в одночасье могут поднять шум на весь мир и насесть на гонителей своих коллег. «Районщику» никто не помогает, он – один в поле воин. В наших условиях «постепенного перехода к демократии» это уже почти геройство. И здесь, я в этом твердо уверен, сто стороны Белорусской ассоциации журналистов, той же Минской ассоциации «Свабоднае слова» необходима не столько моральная, сколько конкретная помощь отдельным региональным газетам твердо стать на ноги, развиваться, превратиться в «маяки» независимой региональной прессы. Совершенно правы были те участники семинара, которые упрекали нас в такой «забывчивости». Нечего было возразить им, когда они говорили, что некоторые столичные независимые газеты, доходящие до регионов и, судя по всему, не испытывающие острого недостатка в средствах, ровным счетом ничего полезного не несут ни им, региональным журналистам, ни тем более – населению регионов. Такие издания, как правило, терпеливо отлеживают свой срок на прилавках газетных киосков и благополучно списываются в макулатуру. Ну что тут было возразить? Разве только то, что и в столице у них схожая судьба. Без сомнения, средства, которые съедают подобные издания и их издатели, во сто крат полезнее направить в региональную прессу. Впрочем, это уже несколько иная тема...

Особый разговор о государственных «районщиках». Они тоже присутствовали на семинаре. В Витебске, разумеется, их было совсем мало. Под разными предлогами местные власти «не рекомендовали», а то и просто не отпускали на семинар. Приехали самые несговорчивые и отважные. И не пожалели. В Гомеле, Бресте и Гродно их количество увеличивалось по возрастающей. Никакой «крамолы» в семинарских докладах никто из них не обнаружил. Многие активно участвовали в обсуждениях, дискуссиях, без оглядки общались в кулуарах со своими коллегами из негосударственной прессы. Наблюдать это было приятно и даже как-то успокоительно. В столице подобное увидеть можно крайне редко. И если даже пути «чэсных» и «нячэсных» где-то порой пересекаются, то общение, как правило, ограни-чивается тем, что, как говорится, «давят косяка» друг на друга. Мерзкое состояние профессионального раскола...

Больше других мне врезалась в память долгая и обстоятельная беседа с одной из провинциальных

СЕМІНАРЫ

журналисток, много лет работающей в «солидной» районной газете. У нее, профессионального журналиста, нет выбора, иначе давным-давно ушла бы на «свободные хлеба». Надо работать, надо жить. Порой бывает муторно. И все же, как она твердо считает, порядочный журналист всегда может найти формы и методы объективной подачи газетного материала. Много лет она старается придерживаться в своей работе главного принципа: если нет возможности говорить правду, то хотя бы не лги. Принцип этот, конечно же, нельзя назвать наступательным, но и под понятие капитулянтства он тоже, пожалуй, не подходит. Это, скорее всего, принцип честного человека, поставленного в жесткие условия выживания, который даже в этих условиях делает все, чтобы по возможности сохранить свои честь и достоинство. Хотелось бы, чтобы и другие «государственники» придерживались его, не разменивали свою профессиональную и человеческую совесть на временное благополучие «придворного» информатора.

Прошедший семинар показал, что сколь бы ни были различны школы журналистского мастерства, все их объединяет несколько основных качеств. Первое и основное: неистребимое желание служить, работать на общество, на каждого отдельно взятого человека. Служить по совести, но ни в коем случае не по принуждению. Нести людям объективную, взвешенную информацию, предлагать им свои тщательно выверенные и всесторонние мнения и суждения. Многочисленные кодексы журналистской этики, существующие в демократических странах, категорически отбрасывают любую возможность принятия журналистом любых «милостей» от сильных мира сего, в какие бы одежды они не рядились, какой бы «целесообразностью текущего момента» они не оправдывали зажим или откровенную покупку журналиста.

Статистика выделяет две самые опасные в мире профессии – полицейских и журналистов. Они – основная группа риска. Те и другие призваны служить обществу. У тех и других самая короткая продолжительность жизни.

Психологи утверждают – журналистика одна из наиболее «женственных» профессий. Женщину отличает повышенная эмоциональность, сострадание, безоглядное стремление взять чужую боль на себя.

Сегодня мы еще инерционно продолжаем катиться по наезженной колее «славных традиций советской партийной журналистики», в которой главным фактором всегда была борьба за все, со всем и со всеми. Наступит день и, покинув эту ухабистую колею, мы выйдем на нормальную дорогу всемирной свободной прессы. К этому дню надо готовиться уже сегодня.

Семинар «Эффективность деятельности СМИ в Беларуси» был одним из шагов в этом направлении.

Чэрвень - 1998

ВЕСТКІ З РЭГІЁНАЎ

ГРОДЗЕНШЧЫНА

Дырэктар гродзенскай базы «Белбакалея» І.Карпіцкі адмовіў журналісту незалежнай газеты «Инфо-Биржа» ў прадастаўленні інфармацыі. Пры гэтым ён дадаў, што не абавязаны гэта рабіць, і кінуў тэлефонную трубку.

Дырэктар кінатэатра «Космас» (г.Гродна) не прапусціў на канцэрт, які ладзіла грамадская арганізацыя «Маладая Грамада», карэспандэнта гродзенскай незалежнай газеты «Glos z nad Niemna». Пасля таго, як журналістка прад"явіла службовае пасведчанне, чыноўнік ад культуры ў зняважлівым тоне выказаў недавер да друкаванага выдання, які яна прадстаўляе.

Намеснік начальніка Гродзенскай рэгіянальнай мытні адмовіўся адказваць на пытанні карэспандэнта незалежнай газеты «Пагоня» Дзмітрыя Кіселя, які папрасіў пракаментаваць апошні Дэкрэт прэзідэнта РБ аб увядзенні аплаты мытных збораў толькі ў валюце. Апроч усяго, чыноўнік паведаміў, што для недзяржаўных СМІ ніякіх каментарыяў ён даваць не будзе, і параіў звярнуцца па інфармацыю ў дзяржаўную газету «Советская Белоруссия».

ВІЦЕБШЧЫНА

Рэдактар віцебскай незалежнай газеты «Выбар» Барыс Хамайда за быццам бы несанкцыянаваны пікет (пры сабе ён меў плакат) і распаўсюджванне газет у «неадведзеным» для гэтага месцы, быў падвергнуты адміністрацыйнаму затрыманню на пяць гадзін. Пасля разбіральніцтва ў раённым судзе Хамайда быў апраўданы за адсутнасцю прад"яўленых яму абвінавачванняў. Журналісту вярнулі адабраныя нумары газет «Народная воля», «Имя», «Белорусская деловая газета», «Наша Ніва» і «Выбар».

Распаўсюджвальнік незалежных газет у Віцебску Юрый Мароз папрасіў палітычнага прытулку ў Чэхіі. Паводле словаў Барыса Хамайды, рэдактара віцебскай газеты «Выбар», Юрый Мароз даволі доўгі час падвяргаўся праследаванням з боку невядомых асоб, якія яму пагражалі і збівалі за тое, што ён распаўсюджваў у Віцебску незалежную прэсу. Перад ад"ездам у Чэхію, як паведаміў сп.Хамайда, Мароз расказаў, што калі яго не было дома, невядомыя зламалі дзверы і абшукалі яго кватэру.

ГОМЕЛЬШЧЫНА

Кіраўнік дзяржаўнага прадпрыемства «Белпошта» Генадзь Ігнатовіч двойчы дасылаў у Гомель тэлеграму з патрабаваннем аднавіць падпіску на трэці квартал бягучага года на рэспубліканскія дзяржаўныя газеты: узровень падпіскі, маўляў, павінен быць не ніжэйшы, чым у студзені 1998 года. Тым часам незалежныя друкаваныя выданні ўвогуле адсутнічалі ў спісах, якія з"явіліся ў гомельскіх аддзяленнях сувязі.

Ліпень-1998

Працягваецца дэпрафесіяналізацыя сродкаў масавай інфармацыі Гомельшчыны. Постчарнобыльскія наступствы палохаюць выпускнікоў факультэтаў журналістыкі, і яны адмаўляюцца ехаць у забруджаныя радыяцыяй рэгіёны. У звязку з чым, напрыклад, у брагінскай раённай газеце «Маяк Палесся» працуюць два педагогі, а пра сельскую гаспадарку піша афіцэр ваенна-марскога флоту.

Гэты негатыўны працэс падтрымліваецца таксама і «зверху» — мясцовымі ўладамі. Адбылося прызначэнне на пасаду загадчыка аддзела інфармацыі Чачэрскага выканкама. Яе заняла выпускніца Беларускага дзяржаўнага інстытута фізічнай культуры Ганна Малалетава, якая працавала трэнерам-настаўнікам у мясцовай спартыўнай школе і, паводле яе словаў, ніколі не мела дачынення да друку, акрамя як у ролі чытача. Спадарыня Малалетава спадзяецца, што яе «накіруюць на курсы і навучаць». Яшчэ адзін каардынатар СМІ, які таксама мае адукацыю па фізічнай культуры, намеснік старшыні Нараўлянскага райвыканкама сп. Кузьмянкоў.

Увогуле ж у выканаўчых структурах Гомельскай вобласці прэсай і інфармацыйнай палітыкай займаюцца: 22 настаўнікі, адзін інжынер-пуцеец, два эканамісты, два інжынеры-будаўнікі, адзін інжынер-цеплатэхнік, юрыст і культработнік. Як і раней, няма ніводнага журналіста.

Вяртаннем камуністычных сакратароў па ідэалогіі можна назваць увядзенне пасадаў намесніка кіраўніка па інфармацыйна-прапагандысцкіх пытаннях. Адпаведнае рашэнне 18 ліпеня (№ 415) прыняў Гомельскі аблвыканкам. У бліжэйшыя паўтара года на прадпрыемствах з колькасцю працоўных больш за 300 чалавек у гарадах, а на сельскагаспадарчых прадпрыемствах больш як 150, з"явяцца асобы, якія адновяць прапагандысцкую дзейнасць адпаведна планам мясцовых уладаў. Яны ж вызначаць сістэму, формы і метады работы са СМІ, грамадскімі суполкамі і палітычнымі партыямі для, як сказана ў рашэнні, «формирования мнения людей». Першым палігонам па адпрацоўцы ўчарашняй і крыху забытай сістэмы стане, мяркуючы па ўсім, Калінкавіцкі раён. На нядаўнім пасяджэнні, дзе разглядалася праца газеты «Калінкавіцкія навіны» і раённага радыё, і прымалася вышэйзгаданае рашэнне. Яно ўтрымлівае пункт, які прадпісвае «усилить работу по распространению областной газеты «Гомельская праўда», тыраж якой няўхільна змяншаецца: чэрвень 1998 года — 38.783 асобнікі, ліпень — 34.413. На Гомельшчыне пражывае 1 млн. 600 тысяч чалавек.

Не праводзіла падпіску на другое паўгоддзе газета Гомельскага гарвыканкама «Гомельскія ведамасці». Колькасць яе падпісчыкаў у чэрвені — 579 — прадэманстравала бесперспектыўнасць гэтай справы. Хаця выданне, заснаванае ў 1990 годзе Гомельскім гарсаветам, мела 15 тысяч прыхільнікаў. Найпершая прычына краху — ў змене заснавальніка і рэдакцыйнай каманды. Як вынік — перамена «твару» і зместу выдання. Цяпер гамяльчане не хочуць на яго падпісвацца, а гарвыканкам падтрымліваць фінансава.

БЕРАСЦЕЙШЧЫНА

Незалежнае выданне ў Івацэвічах «Газету для Вас» днямі наведаў супрацоўнік мясцовай пракуратуры, якога цікавіў факт масавай падпіскі на газету сяброў раённага таварыства інвалідаў за кошт спонсарскай падтрымкі аднаго з прадпымальнікаў. Журналісты «Газеты для Вас» падазраюць, што візіт прадстаўніка праваахоўчых органаў адбыўся «дзякуючы ініцыятыве» канкурэнтаў з афіцыйнага друкаванага органа Івацэвіцкага райвыканкама.

Напярэдадні ўступных экзаменаў у навучальныя ўстановы Брэсцкай вобласці мясцовыя журналісты былі пастаўленыя перад фактам, што для асвятлення гэтай падзеі патрэбна адпаведная акрэдытацыя: калі апошняй няма, прадстаўнікам СМІ забараняецца доступ у інстытуты. Кіраўніком абласной камісіі па кантролі за дзейнасцю прыёмных камісій і экзаменамі прызначаны начальнік упраўлення Камітэта дзяржаўнага кантролю па Брэсцкай вобласці Канстанцін Сіневіч.

інфармацыя службы маніторынгу БАЖ

ВАЛЕРИЙ ЩУКИН
ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО СЛУЖИТЕЛЯМ ФЕМИДЫ

(печатается с сокращениями)

Уважаемые судьи Республики Беларусь!

Вы олицетворяете в стране судебную власть. Конституция Республики Беларусь провозглашает независимость судебной власти и подчинение судей только закону, обязывает Вас вершить правосудие на основе состязательности и равенства сторон в процессе, вести разбирательство дел открыто, быть беспристрастными, обеспечивать достоинство личности.

К сожалению, в действительности так не происходит. Во многих случаях, особенно на процессах политических деятелей, Вы становитесь пристрастными и выносите решения в угоду властьимущим. Вот несколько тому примеров.

Минский областной суд в феврале 1998 года осудил за хулиганство Алексея Шидловского и Вадима Лобковича. Но в ходе судебного исследования стало очевидно, что действия обвиняемых не подпадают под критерии хулиганства. Их поступки не являются нарушением общественного порядка и выражением явного неуважения к обществу, как то трактует закон. Молодые белорусы оставили на стенах политические лозунги, а не хулиганские надписи. Они реализовывали право на свободу выражения своих мнений и убеждений (статья 33 Конституции).

Да, при этом своими действиями они причинили ущерб некоторым организациям, но полностью возместили его. И административное правонарушение, на которое закрывают глаза в ходе избирательной кампании, судья Владимир Лавров рассматривал как уголовное преступление и приговорил молодых людей к лишению свободы.

Московский районный суд города Минска в марте 1998 года отказал депутату законодательного органа Андрею Климову в освобождении из-под стражи, куда тот был водворен якобы за хищение. Отказал, несмотря на то, что при аресте были нарушены конституционные права парламентария.

Судья Александр Валькович проигнорировал положения статьи 115 Конституции о состязательности и равенстве сторон. Рассматривая дело, он даже не соизволил пригласить обвиняемого, а адвоката просто-напросто выставил за дверь. До сих пор, уже по прошествии пяти месяцев со дня ареста, депутату не предъявлены доказательства преступления, в совершении которого его обвиняют.

Центральный районный суд города Минска в июне 1998 года осудил меня — депутата Верховного Совета 13-го созыва — за мелкое хулиганство. Да, факт нарушения имел место. И наложенное взыскание по своей строгости закону не противоречит. Но мелкого хулиганства, определяемого законом как нецензурная брань и оскорбительное приставание к прохожим, не было. У здания МВД осуществлена политическая акция, при проведении которой общественный порядок не нарушался!

Наложение судьей А.Борисенком взыскания не по существу содеянного можно объяснить судебной ошибкой. Но недопустимо попрание практически всех процессуальных норм служителем Фемиды, который:

— противодействовал оказанию правовой помощи, не допустив на процесс защитника и заявленных свидетелей, чем грубо нарушил статью 62 Конституции, гарантирующую каждому право пользоваться в любой момент помощью адвокатов и других своих представителей в суде;

— вызвал против моей воли дежурного адвоката;

— не предоставил возможности защитнику ознакомиться с делом и выяснить у подзащитного обстоятельства правонарушения;

— не дал в ходе процесса адвокату слова;

— отказал мне в ознакомлении с делом и не выслушал мои показания по существу рассматриваемого события;

— лишил возможности пользоваться необходимыми мне по ходу процесса документами;

— не допросил свидетелей «обвинения» и не исследовал материалы дела;

— проводил процесс без секретаря судебного заседания и не вел протокол;

ВАЛЕРИЙ ЩУКИН
ОТКРЫТОЕ ПИСЬМО СЛУЖИТЕЛЯМ ФЕМИДЫ

— не занес в дело заявленные мною ходатайства и принятые по ним определения;

— отклонил ходатайство о переносе начала судебного процесса на два часа, чтобы я мог пообедать и привести себя в порядок, поскольку двое суток милиция не давала мне есть и спать.

А.Борисенок судил голодного и невыспавшегося человека, внешний вид которого милиция три дня пыталась превратить в обличье люмпена, заставляя спать в одежде на грязном полу, не давая возможности умыться и переодеться! А.Борисенок судил практически слепого, поскольку без очков, специально изъятых милицией перед заседанием суда, я не в состоянии читать и делать необходимые по ходу процесса записи.

Уважаемые представители судебной власти в Республике Беларусь!

Конституция предусматривает ответственность государственных органов и должностных лиц, к которым относятся суды и судьи, за действия, нарушающие права и свободы личности. Приведенные факты, взятые из числа сотен подобных, свидетельствуют, что на Беларуси служители Фемиды зачастую осуществляют не правосудие, а расправу над противниками правящего режима, осуждают людей в угоду исполнительной власти. Это — правовой беспредел, главные виновники в насаждении которого на Беларуси — Вы, судьи!

Вы проводите закрытые судебные процессы против участников массовых акций, депутатов парламента, лидеров политических партий, попирая статью 114 Конституции об открытом разбирательстве дел в судах!

Вы нарушаете право граждан на получение достоверной и своевременной информации, гарантированное статьей 34 Конституции!

Вы потворствуете исполнительной власти, ограничивающей права и свободы личности, гарантированные статьями 23, 25, 26, 33 Конституции!

Вы содействуете правящему режиму в посягательстве на свободу собраний, митингов, уличных шествий и пикетирования, гарантированную гражданам статьей 35 Конституции!

Вы руководствуетесь подзаконными актами — декретами главы государства, противоречащими Конституции Республики Беларусь!

Народ пока молчит. Но если его терпение кончится, то последствия, уважаемые судьи, будут и на Вашей совести!

Валерий ЩУКИН, многократно судимый белорусским судом депутат Верховного Совета Республики Беларусь 13-го созыва, член БАЖ

ЛАБОРАТОРИЯ «НОВАК»
23 МАЯ - 1 ИЮНЯ 1998г.
ВЫБОРКА 1103 ЧЕЛ.
НАСКОЛЬКО ВЫ ДОВЕРЯЕТЕ ГОСУДАРСТВЕННЫМ И ОБЩЕСТВЕННЫМ ИНСТИТУТАМ И ОРГАНИЗАЦИЯМ?

	ДОВЕРЯЮ	НЕ ДОВЕРЯЮ	НЗ/ЗО
ЦЕРКОВЬ	68,9	20,7	9,8
АРМИЯ	60,6	29,3	9,9
ПРЕЗИДЕНТ	56,9	32,5	10,5
ГОСУДАРСТВЕННЫЕ СМИ	52,9	41,7	5,4
ПРАВИТЕЛЬСТВО БЕЛАРУСИ	45,9	39,1	14,8
ПРАВОСУДИЕ	42,2	47,2	10,5
НЕЗАВИСИМЫЕ СМИ	40,2	43,3	16,7
МЕСТНЫЕ ВЛАСТИ	36,0	54,3	9,6
МИЛИЦИЯ	35,2	59,0	5,7
ТРАДИЦИОННЫЕ ПРОФСОЮЗЫ	34,1	46,6	18,7
НАЦИОНАЛЬНЫЙ БАНК	28,0	51,5	19,9
СОЮЗ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ РБ	25,7	40,3	34,0
НАЦ. СОБРАНИЕ (В ЦЕЛОМ)	25,1	39,6	34,8
НЕЗАВИСИМЫЕ ПРОФСОЮЗЫ	23,0	25,9	45,8
СОВЕТ РЕСПУБЛИКИ	20,3	39,4	39,8
ПАЛАТА ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ	19,3	39,4	41,0

НАТАЛЛЯ УЛАН
МОВА, ЯКУЮ МЫ СТРАЧВАЕМ

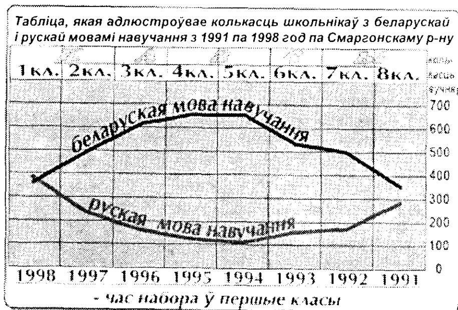
За апашнія чатыры гады шмат неабходнага дзеля *існавання нацыі страцілі беларусы.* Рэферэндумнай сякерай адсеклі бел-чырвона-белы сцяг, Пагоню, галоснасць, самастойнасць і ўраўнаважанасць усіх галін улады, аб'яднаўшы іх у нейкую вертыкаль, функцыі якой звяліся выключна да кантролю за звышпасланымі ўказаннямі. Быў замах і на мову - першае і апошняе, што ёсць у народа, які жадае ўсвядамляць сябе нацыяй, а не часткай нечага фальшыва выведзенага - савецкага. Здаецца, бяскрыўднае наданне і рускай, і беларускай *мовам статуса дзяржаўных прывяло, бадай, да поўнага* знікнення беларускай мовы з дзяржаўных дакументаў. Практычна ў Беларусі не існуе беларускай мовы як мовы дзелавых зносін. Хто не згодны, хай завітае на якую-небудзь сесію райсавета ці паседжанне райвыканкама і паслухае даклады вертыкальшчыкаў або прамовы дэпутатаў. Большасць з-за недахопу адукацыі карыстаецца трасянкай, некаторыя размаўляюць на рускай мове, адзін, добра, калі два, - на беларускай. Яны ж лічацца *нацыяналістамі і прыхільнікамі БНФ незалежна ад асабістых палітычных поглядаў.* Непрыкметна ў грамадстве складаецца сітуацыя падзялення па моўнай прыкмеце і рэальна існуе небяспека дыскрымінацыі па ёй жа. Іншымі словамі, прыйдзем неўзабаве да таго (зразумела, калі курс кіраўніцтва краіны не зменіцца), што людзі будуць баяцца па-беларуску размаўляць.

Зараз ужо існуе становішча, калі маці не жадаюць вучыць сваіх дзетак па-беларуску. Гэта не проста *словы, на жаль,* аб гэтым сведчаць лічбы. І яны жахлівыя.

У Смаргонскім раене (бяру гэты раён, бо ў ім жыву і працую, але ва ўсіх сітуацыя падобная) 37 школ, дзе набывае адукацыю 11 тысяч дзяцей. Усе школы (акрамя адной) лічацца беларускамоўнымі яшчэ з дарэферэндумнай эры і да гэтай пары такімі засталіся. На паперы. На самой справе прадэклараваны беларускамоўны статус становіцца з кожным годам усе большай фікцыяй, бо ў кожнай беларускай школе адкрыты рускамоўныя класы, колькасць якіх усё расце. Параўнайце. У 1993 годзе ў Смаргоні і Смаргонскім раене 663 першакласнікі навучаліся на беларускай мове і 125 - на рускай, а у 1997 годзе - толькі 359 на беларускай. На рускай ужо - 376. Такія суадносіны лічбаў - стойкая тэндэнцыя. (Глядзіце табліцу.) У новым 1998 навучальным годзе сітуацыя не змянілася. Па заявах бацькоў, якія маюць права выбіраць мову навучання, ва ўсіх беларускамоўных школах будуць працаваць класы з рускай мовай навучання, прычым іх колькасць альбо такая ж, як беларускамоўных (Смаргонская беларуская гімназія №4), альбо значна большая. Напрыклад, у Смаргонскай беларускамоўнай *школе №5 з 11 першых классаў толькі 3 будуць беларус*камоўнымі, у СШ №1 (таксама беларускамоўнай) усе першакласнікі будуць навучацца на рускай мове. Сістэма выбару мовы навучання максімальна спрошчана. Мамам і татам школа дае стандартны бланк заявы, дзе трэба толькі падкрэсліць жаданую мову навучання, і паведамляе, што можна вучыць іх дзіця ў рускамоўным класе. Зразумела, само існаванне такога стандартызаванага бланка перакрэслівае магчымасць адраджэння сістэмы *нацыянальнай адукацыі. Але і гэты бланк заявы яшчэ не* апошняе. Практычна аднолькавая колькасць гадзін беларускай і рускай моў у беларускамоўных класах,адсутнасць спецыялізаваных падручнікаў, рускамоўнае асяроддзе, захаванае з савецкіх часоў, руская мова навучання вышэйшай школы адукацыі вядуць нават навучэнцаў беларускамоўных класаў да трасянкі - вартай жалю пародыі на мову, бо нельга мець дзве родныя мовы, як нельга мець дзве радзімы ці дзвюх матуль. Усе ж мы вяртаемся да савецкага ўзроўню выкладання беларускай мовы, да тых часоў, калі на вуліцах нашай краіны наогул нельга было яе пачуць. І гэта дзяржаўная палітыка. У сучаснай Беларусі створаны ўсе умовы дзеля заняпаду нацыянальнай мовы. У выніку толькі нязначная частка інтэлігенцыі карыстаецца ёю ў паўсядзённым жыцці. Большасць, на жаль, не здольна пісьменна выказаць уласную думку ні па-руску, ні па-беларуску, існуючы ўсе ў тым жа штучным свеце трасянкі. Свеце, дзе няма такой нацыі - беларус, бо шлях да трасянкі - гэта шлях нацыянальнай смерці. Вельмі доўгі і вельмі цяжкі, але рэальны.

Так... Жудасна ўявіць сабе, што калі-небудзь памрэ апошні, хто ведаў пяшчотнае беларускае слова "каханне".

Табліца, якая адлюстроўвае колькасць школьнікаў з беларускай і рускай мовамі навучання з 1991 па 1998 год па Смаргонскаму р-ну

ЮРАСЬ КАРМАНАЎ
БЕЛАРУСЬ ВАЧЫМА ЗАМЕЖНЫХ КАЛЕГ

Нядаўна па запрашэнні беларускага прадстаўніцтва амерыканскай фундацыі АЙРЭКС Беларусь наведаў Ян Урбан. У чэшскім дэсідэнцкім руху спадар Урбан з 70-х гадоў. Сышоў з палітыкі пасля таго, як перамог на нацыянальных парламенцкіх выбарах у чэрвені 90-га года. Працаваў журналістам, у тым ліку ў краінах былой Югаславіі. Зараз выдае часопіс "Транзішн", што асвятляе сітуацыю ў 27 посткамуністычных краінах. Размову са спадаром Урбанам прапануе журналіст Юрась Карманаў.

— Даволі часта айчынныя і замежныя журналісты ды палітолагі параўноўваюць беларускую сітуацыю са становішчам, у якім Чэхаславаччына знаходзілася 10 гадоў таму назад. На ўзор Хартыі 77 нават створаны беларускі рух "Хартыя 97". Ці сапраўды палітычныя сітуацыі настолькі падобныя, што можна сказаць пра перанос чэшскага досведу на беларускую глебу?

— Я мяркую, што больш адрозненняў, чым падабенства ў сітуацыях. Але адно агульнае — апазіцыя не здольная перадаць за межы краіны свае ідэі, не здольная прыцягнуць увагу еўрапейскай ды сусветнай супольнасці, а таксама сродкаў масавай інфармацыі да праблемаў сваёй краіны. Гэта было галоўнай памылкай чэшскай апазіцыі ў 70-х і першай палове 80-х гадоў. І толькі ў другой палове 80-х нам удалося стварыць чэшскае лобі ў замежжы, якое мела надзвычайны эфект. Я мяркую, што зараз гэта з"яўляецца адной з найгалоўных задач беларускай апазіцыі. Калі перад палітыкам стаіць праблема: альбо загінуць, альбо выратаваць сваё жыццё, то ён абавязаны выратаваць сябе, бо інакш уся ягоная справа губляе сэнс.

З іншага боку, у параўнанні з нашай сітуацыяй 10 гадоў таму беларуская апазіцыя нашмат больш спрытнейшая. Яна пачала хадзіць у народ. Да прыкладу, у нас ніколі не было незалежных прафсаюзаў. У нас, у параўнанні з Беларуссю, ніколі не было столькі назваў незалежных газетаў ці самвыдата.

Калі гаварыць пра тое, што больш за ўсё аслабляе апазіцыю, то гэта — самаізаляцыя: адчуванне, што нас ніхто не можа зразумець і наша, маўляў, сітуацыя ўнікальная. Але, сыходзячы з уласнага вопыту, я магу сказаць, што меў рацыю Хемінгуэй, які назваў свет старой прастытуткай, што не мяняе свае звычкі. І ніхто ў свеце не абавязаны цікавіцца нашым болем і нашымі праблемамі. Гэта мы павінны прымусіць еўрапейскую і сусветную грамадскую думку зацікавіцца нашымі праблемамі. Гэта мы павіны шукаць шляхі, як дасягнуць поспеху. Беларуская апазіцыя павінна паказаць сябе і сітуацыю на Беларусі як цікавую. І прымусіць палітыкаў цікавіцца гэтым.

— А цікавай сітуацыю ў краіне робяць сродкі масавай інфармацыі. Як еўрапейскія, так і амерыканскія. .Наколькі адчувальна, на вашу думку, прысутнасць беларускай тэмы ў сусветным друку?

— Па-мойму, недастаткова. Трэба ўлічваць, што, напрыклад, наш часопіс цікавяць усе 27 посткамуністычных краінаў. У апошніх нумарах з"явіўся вельмі моцны артыкул пра Беларусь Аляксандра Лукашука. І пра унікальную сітуацыю на Беларусі трэба пісаць. З гэтым і звязаны мой прыезд.

Унікальнасць Беларусі ў тым, што вялікая частка людзей не жадаюць жыць у сваёй краіне, не жадаюць ведаць сваю мову і гісторыю. У еўрапейскім кантэксце гэтая сітуацыя вельмі істотная.

— Але кантэкст (у тым ліку і ўспрыняцця краіны) фармуюць інтэлектуалы. Беларускія інтэлектуалы здолелі праартыкуляваць тэзу "Вяртанне ў Еўропу", якая зараз успрынята ўсімі беларускімі палітычнымі партыямі дэмакратычнага накірункуі. Ці пачулі гэта еўрапейскія інтэлектуалы – справа іншая. Можна казаць, што найбольшую ўвагу беларусы зараз адчуваюць з боку Польшчы. Хто яшчэ можа стаць для беларусаў партнёрам?

— У нас быў той жа самы лозунг пасля 1989 года. "Вяртанне ў Еўропу". І гэта было да таго моманту, пакуль мы не ўсвядомілі, што нам няма куды вяртацца – мы ў Еўропе. Гэтае разуменне прыходзіць на Беларусь, і я гэта адчуў.

Зрэшты, і Еўропа розная. Тое, што паказалі заходнееўрапейскія краіны падчас вайны ў былой Югаславіі, – гэта баязлівасць. Для тых, хто вырас на ідэях абароны правоў чалавека ў 70-80-я гады , калі гэта было галоўнай часткай палітыкі Захаду, палітыка Захаду сталася вельмі чэзным расчараваннем.

Я згодны з вамі ў тым, што якраз Польшча паказвае астатнім еўрапейцам прыклад прыстойных паводзінаў у дачыненні да суседзяў, у якіх ёсць праблемы.

Тое пачынае рабіць і Вугоршчына, дзе да ўлады прыйшла зусім новая маладая генерацыя. Зараз і Чэхія пачынае разумець, што яна павінна глядзець не толькі сама на сябе.

У Заходняй Еўропе вельмі важна завязваць кантакты, асабліва з малымі краінамі. Такімі, як Нідэрланды, Данія, Швецыя, дзе вельмі актыўная замежная палітыка і якія вельмі паспяхова ўплываюць на размовы пра прыярытэты Еўрапейскага звязу.

— Адным з вынікаў Вашага візіту на Беларусь, спадар Урбан, стала рашэнне пра адкрыццё на Беларусі ў наступным годзе бюро вашага часопіса "Транзішн". Вядома, што канцэпцыя часопіса прадугледжвае не толькі адсочванне і перадачу інфармацыі пра краіну, але і ажыццяўленне праектаў на тэрыторыі краіны. Што гэта будуць за праекты?

— Мне падаецца, што калі ўдасца знайсці беларускіх партнёраў і фінансы, то адна з магчымых ідэяў нашага часопіса на Беларусі – пабудова структуры для маніторынгу сродкаў масавай інфармацыі ўвесну 99 года — за некалькі месяцаў да выбараў і некалькі месяцаў пасля. (Калі прэзідэнт Лукашэнка пагодзіцца на гэтыя выбары.) Бо паводзіны прэсы і электронных СМІ ў гэткіх істотных палітычных варунках маюць вялікае значэнне. Веданне пра тое, як сябе паводзяць сродкі масавай інфармацыі, хто спрабуе маніпуляваць імі, — заўсёды вельмі важнае.

ВОЛЬГА КАРАТКЕВІЧ

ЖАНЧЫНА Ў ЖУРНАЛІСТЫЦЫ: КРОПКА ЦІ ПЫТАЛЬНІК?

На пачатку ліпеня ў горадзе Маастрыхце (Нідэрланды) адбыўся арганізаваны Еўрапейскім цэнтрам журналістыкі семінар *для жанчынаў-журналістаў* з Цэнтральнай і Усходняй Еўропы «Прамоцыя (*прамоўшн*) жанчынаў у журналістыцы».

Трэнерам была спецыяліст з Гамбургскага універсітэту (Нямеччына) Барбара Томас. «Чаму вы тут?» *- найперш спыталася* ў нас спадарыня Томас. Абсалютная бальшыня прадстаўніц журналістыкі з 13-ці краінаў рэгіёну адзначыла - высветліць, ці сапраўды правы жанчыны ў прафесійнай сферы лімітаваныя ў замежных краінах....

Вельмі часта ў праграмах канферэнцыяў, семінараў, прапанаваных заходнімі партнёрамі, прысутнічае так званае жаночае пытанне: колькі працэнтаў жанчынаў у *парламенце, колькі сярод міністраў, колькі сярод галоўных* рэдактараў газетаў і гэтак далей. Нібыта вялікі працэнтавы паказнік дэманструе становішча жанчыны ў грамадстве. Я добра памятаю, як на адной сустрэчы з журналісткамі Швецыі (краіны, дзе 50% міністраў - жанчыны) я распавядала, што выцянь ад міліцэйскай дубінкі нашая жанчына можа атрымаць такі ж моцны, як і мужчына... На што пачула заўвагу - не падзяляйце на мужчынаў і жанчынаў, калі йдзе гаворка пра такія парушэнні *правоў чалавека... Да мы й даўна ўжо не падзяляем!* У адзін голас журналісткі з Албаніі, Расіі, Югаславіі, Вугоршчыны, Польшчы, Харватыі, Эстоніі, Балгарыі, Румыніі сцвярджалі сваім нямецкім і галандскім калянжанкам, што актыўная, смелая і таленавітая жанчына мае вялікія шанцы на прафесійны поспех. Да пералічаных якасцяў трэба дадаць мужнасць, нялростае рашэнне адмовіцца ад паўнавартаснага асабістага жыцця, бо менавіта з"яўленне сям'і, дзяцей запыняе жанчыну на пэўным прыступку *прафесійнай лесвіцы*.

Праблемы ў Беларусі адметныя, і мне прыйшлося даводзіць: сацыяльна-эканамічныя і палітычныя ўмовы настолькі неадназначныя й не прыдатныя для традыцыйнай схемы ацэнак і аналізу, што яны аднолькава дыскрымінуюць асобу незалежна ад полавай прыналежнасці. Калі ўлічыць, што ўзровень грамадскай адказнасці мужчыны, як правіла, вельмі высокі, то, відаць, немагчымасць несці дастойную ці адпаведную персанальным *дадзеным адказнасць за грамадства моцна* ўздзейнічае на псіхіку мужчынаў. Аказалася, што ў спадчыну ад камуністычнага ладу жыцця мы атрымалі адну перавагу - калісьці аб"яднаныя ў таварышы, цяпер мы не камплексуем ад прыналежнасці да жаночага полу. Так, ёсць скептычныя заўвагі з боку мужчынаў-журналістаў да аналітычных здольнасцяў жанчыны-журналісткі, але гэта на роўні канкрэтнай ньюс-рум, ёсць непрыхаваная мужчынская прафесійная рэўнасць да відавочных поспехаў жанчыны-калегі - пасада ў выданні ці арганізацыі, тэматычная ніша і гэтак далей. Але тым не менш гэтыя знаёмыя нам усім прыклады не дазволілі мне назваць іх грамадскай тэндэнцыяй, што, дарэчы, *можа стаць прадметам* дыскусіі на старонках «Чацвёртай улады». Абгрунтаванні *маёй пазіцыі наступныя* - ў «Народнай волі» на першай паласе першыя артыкулы - палітычнага аглядальніка газеты Людмілы Маслюковай. Ірына Халіп такі ж самы баец за дэмакратыю і правы журналіста, як і яе калегі-мужчыны. Можна сказаць: а як гэта даецца, якой цаной? Такой жа самай, як і мужчынам.

Але мы, удзельніцы семінару «Прамоцыя жанчыны ў журналістыцы», адну спецыфічную для жанчынаў праблему намацалі. Марыя Бнінска - рэдактар Super FM Radio (Польшча), журналістка з албанскай газеты Koha Jone Албана Касапі і карэспандэнт балгарскай штодзённай газеты Kontinent Daily Дэсіслава Дам"янава ўзнялі праблему сэксуальнага пераследу жанчыны з боку мужчыны, які можа быць спрыяльным фактарам у яе кар"еры. Аказалася, што прыкладаў і пытанняў шмат, а шляхоў развязання мала - хіба што рызыкнуць наўпрост у вочы сказаць, што «апякун» *памыляецца, ці сціпла заявіць* іншую сэксуальную арыентацыю. Нашыя краіны - не Амерыка - за шматзначны камплімент суда не выйграеш.

Заходнія калегі (Барбара Томас і палітычны журналіст Нідэрландскага тэлебачання Карла Ёстэн, якая, дарэчы, гаварыла, што ейная журналісцкая кар"ера - гэта шлях змагання) стараліся высветліць прычыну папулярнасці прафесіі журналіста сярод жанчынаў ва Усходняй і Цэнтральнай Еўропе. Марына Раласіч, сярэдняга веку галоўны рэдактар *харвацкага эканамічнага часопіса* «Banka», памяняла працу пяць гадоў назад - журналістыка дапамагае ёй цяпер матэрыяльна пачувацца лепш, таксама паўплывала жаданне быць заўважанай грамадскасцю.

Гарачыя дыскусіі выклікала пытанне: што такое поспех для жанчыны-журналісткі ? Люба Панчанка з Харкаўскага агенцтва тэлевізійных навінаў, рэдактар навінаў Эстонскага тэлебачання Крыстына Кірсіпю і іншыя *маладыя журналісткі назвалі свабодную працу*, добрыя для яе ўмовы і матэрыяльны дабрабыт у комплексе, а *таксама наяўнасць* даверу з боку сталых калегаў. Добрым каталізатарам стала прызнанне галоўнага рэдактара штодзённай румынскай папулярнай газэты «Revista 22» Габрыэлы Адамэштэну - маладым мужчынам-журналістам яна даварае больш, чым дзяўчатам. Поспехам называліся й пасады галоўнага рэдактара, пазіцыі ў журналісцкай арганізацыі, рэйтынг сярод чытачоў.

к гэта бывае *на семінарах, кожнае нашае слова* кіраўнік семінару Барбара Томас з Гамбургскага універсітэту *старанна занатоўвала*. Трэба ж урэшце Захаду высначыцца, ці маем мы рэальную дыскрымінацыю жанчыны, у тым ліку ў журналістыцы. Маё і маіх таварышак з Усходняй і Цэнтральнай Еўропы ўпартае адмаўленне дыскрымінацыі можна патлумачыць неразуменнем праблемы. Кожны канкрэтны журналіст можа лічыць сябе прафесійна спраўджаным ці не. Грамадская тэндэнцыя выкрышталізоўваецца ў дыскусіях. *Жанчына ў журналістыцы, у беларускіх мас-медыя - чым не тэма для дыялогу?*

УЛАДЗІМІР ГЛОД

НЯМЕЦКІМ ЖУРНАЛІСТАМ МОЖНА ПАЗАЙЗДРОСЦІЦЬ...

/Заканчэнне. Пачатак — у нумары 5/

Нас вельмі цікавіла, хто і як кіруе прэсай у Германіі? І ўвогуле, ці ёсць тут нейкі інстытут журналісцкіх куратараў? Высветлілася, што ў краіне існуе «Ведамства друку і інфармацыі федэральнага ўраду». Больш за тое, нам пашанцавала мець працяглую гутарку з намеснікам кіраўніка гэтай службы спадаром Гердам Пфлаумерам.

Ён патлумачыў: сродкі масавай інфармацыі у Германіі самастойна вызначаюць, што ім друкаваць альбо перадаваць у эфір. СМІ каментуюць і дзейнасць ураду. Тут, на мой погляд, важна адзначыць — прэзідэнт краіны і блізка не мае той улады, як наш. Галоўная і самая адказная фігура ў Германіі — канцлер, які з"яўляецца фактычным кіраўніком дзяржавы. Аднак нават Гельмут Коль не мае права ўплываць на форму альбо змест рэдакцыйных паведамленняў. Таму, тлумачыў Г.Пфлаумер, калі ўрад хоча, каб яго погляд на нейкую падзею дайшоў да чытачоў у пажаданым выглядзе, яму не застаецца нічога іншага, як заплаціць за публікацыю, як гэта робяць камерцыйныя прадпрыемствы альбо прыватныя асобы.

З другога боку, усе сродкі масавай інфармацыі павінны мець свабодны доступ да інфармацыі, якую прадастаўляе ўрад. І гэта не залежыць ад таго, што піша пра яго тое ці іншае выданне. Зразумела, чыноўнікам можа не спадабацца нейкі артыкул, але гэта не дае ім права весці дыскрымінацыйную палітыку ў адносінах да пэўных СМІ. Калі ж нейкая газета палічыць, што з ёй абыходзяцца несправядліва, яна звяртаецца ў суд. Не ўрад і не чыноўнікі, а менавіта незалежны суд, згодна з прынцыпам падзелу ўлад, вызначае — парушаны ў дадзеным выпадку закон ці не. У нас жа, як вядома, чыноўнік Балажынскі забараняе даваць інфармацыю для няўрадавых выданняў. І ўправы на яго не знайсці. Пракуратура, якая павінна была б займацца гэтай праблемай, паведамляе, што Савет Міністраў — па за межамі яе кампетэнцыі. А ў Германіі судовыя інстанцыі выносяць свой вердыкт і пры разглядзе пытання, як бы мовіць, з другога боку. Маюцца на ўвазе тыя моманты, калі закон, а больш правільна, абмежаванні для СМІ, парушаюць масмедыя.

Кіраўнік Саюза журналістаў ФРГ доктар Мейер

Злева направа:
прадстаўнік АБСЕ па СМІ спадар Дувэ,
супрацоўнік IBB-цэнтра ў Мінску
Віктар Балакіраў,
віцэ-прэзідэнт БАЖ
Уладзімір Глод

Праўда, як казалі нямецкія калегі, такіх выпадкаў фіксуецца зусім нямнога. Чаму? Як сведчыць практыка, парушэнні часцей за ўсё бываюць пры падрыхтоўцы сенсацыйных матэрыялаў. А іх на старонках сур"ёзных газет з"яўляецца ўсё менш і менш. Гэтая тэндэнцыя мае сваё абгрунтаванне — па-першае, так званая інтымная сенсацыя зараз ужываецца ў асноўным у бульварных газетах. Па-другое, салідныя выданні, калі і скарыстоўваюць сенсацыйную інфармацыю, дык пераважна тую, якую можна назваць «станоўча сенсацыйнай». Па-трэцяе, газеты проста спазняюцца ў параўнанні з тэлебачаннем і радыё, а таму вымушаны акцэнтаваць увагу на каментаванні падзеі, растлумачванні прычынна-выніковых адносін.

Аб Беларусі ў Германіі пішуць вельмі мала. Немцы разважаюць так: на Усходзе ад іх — Расія, у другім радзе бліжэйшыя суседзі з Польшчы ды Чэхіі, а Беларусь знаходзіцца дзесьці ў трэцім радзе. Дзіўна, але ў рэгіянальнай прэсе можна знайсці больш «беларускіх» матэрыялаў, чым у буйных выданнях. Але пераважная большасць з іх тычыцца адной тэмы — наступства Чарнобылю. Такі падыход зразумелы — менавіта Германія больш за іншых з краінаў далёкага замежжа дапамагае нам спраўляцца з бядою. Прычым як па недзяржаўнай, так і па дзяржаўнай лініі.

Безумоўна, усё, пра што мы даведаліся, надзвычай цікавана. Але для мяне асабіста самай карыснай была размова з прэзідэнтам Саюза журналістаў Германіі спадаром Мейерам. З яе я зразумеў наступнае. Арганізацыя налічвае больш за 30.000 чалавек. Саюзам у нашым разуменні назваць яе нельга, гэта ўжо хутчэй прафсаюз. Галоўнае, на чым канцэнтруюць увагу доктар Мейер і ягоныя па-

УЛАДЗІМІР ГЛОД

НЯМЕЦКІМ ЖУРНАЛІСТАМ МОЖНА ПАЗАЙЗДРОСЦІЦЬ...

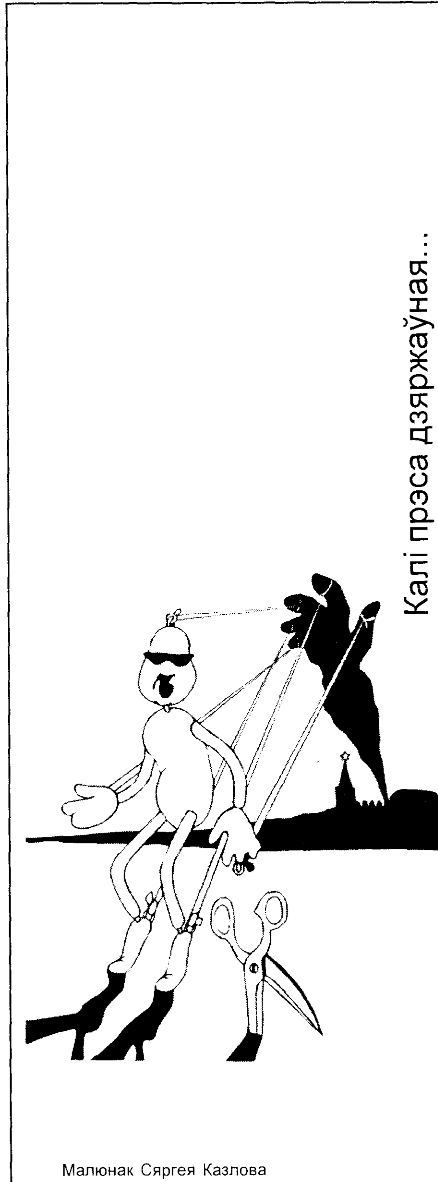
Супрацоўнік IBB-цэнтра ў Дортмундзе Петэр Вентруп

плечнікі, — заключэнне выгадных для журналістаў тарыфных пагадненняў. Гэтыя дакументы тычацца не толькі памеру заробкаў, але і працягласці рабочага дня, адпачынку і г.д. Калі разумныя патрабаванні не ўспрымаюцца выдаўцамі, Саюз заклікае сваіх сябраў да страйку. Апошніі страйк, напрыклад, цягнуўся адзін тыдзень. Ён каштаваў саюзу адзін мільён марак. Шмат? Безумоўна, але ў скарбонцы саюза ў той час было аж 15 мільенаў! Адкуль такія грошы? З сяброўскіх складанак. Памер месячнага ўзносу складае: мінімальны — 20 марак, максімальны — 50. «У дзяржавы мы не бяром грошай увогуле,— тлумачыў спадар Мейер. — Інакш мы рызыкуем згубіць нашу свабоду і трапіць у залежнасць ад чыноўнікаў».

Як прафсаюз Саюз журналістаў вельмі клапоціцца пра сваіх сябраў. Калі журналіст уступае ў прававую спрэчку, яговыя выдаткі бярэ на сябе саюз. І яшчэ адзін цікавы прыклад — саюз заключыў дамовы з пэўнымі фірмамі па вытворчасці аўтамабіляў. І калі журналіст набывае сабе аўто, яму робяць скідку на 10-15 працэнтаў ад кошту машыны. Падобная сітуацыя практыкуецца і пры набыцці сябрамі саюза кампутараў, фотаапаратаў ды іншай неабходнай журналістам тэхнікі.

Для таго, каб пайсці па прафсаюзным шляху, на думку спадара Мейера, трэба мець другі бок, а менавіта тых, з кім будуць весціся перамовы. У Германіі — гэта ўладальнікі выданняў. Ёсць яны і ў нас. Хаця цяжка ўявіць сабе, як, напрыклад, беларускі Саюз журналістаў будзе дыскутаваць пра памеры мінімальнага заробку, напрыклад, з уладальнікамі газеты «Советская Белоруссия» альбо «Рэспубліка». Чаму мінімальнага? А таму што, на думку доктара Мейера, пачынаць патрэбна менавіта з гэтага. А яшчэ, ён падкрэсліў, — трэба выхоўваць журналістаў у тым пачуцці, што яны будуць па-сапраўднаму моцныя толькі тады, калі аб"яднаюцца.

І на гэтым, бадай, можна спыніцца. Бо пра Германію можна расказваць бясконца. Але ж будзе куды лепей, калі мы замест гэтага скарыстаем нямецкі вопыт. І чым раней, тым лепш.

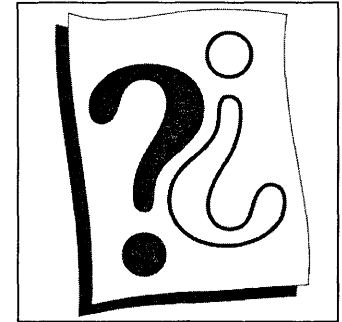

Малюнак Сяргея Казлова

LESSON 3

Правядзенне інтэрв'ю

Правядзенне добрага інтэрв'ю — гэта і не мастацтва, і не навука. Гэта выйсце з сядзячага становішча.

Правесці добрае інтэрв'ю — гэта значыць звярнуць увагу: на тое, што адбывалася ў асабістым жыцці чалавека да таго, як вы з'явіліся да яго, каб узяць інтэрв'ю; на тое, як ён ці яна выглядаюць у фізічным і эмацыйным плане; і, натуральна, на тое, што ён ці яна кажуць.

Найлепшая тэхніка правядзення інтэрв'ю таксама залежыць ад стылю рэпарцёра, мэтаў інтэрв'ю, тыпу матэр'ялу, які будзе рыхтавацца, ад спадзеваў рэпарцёра і крыніцы інфармацыі, ад асабістых характарыстыкаў і настрояў абодвух бакоў. Таксама ёсць сэнс прадумаць стратэгію гутаркі перад кожным інтэрв'ю, але яна павінна быць гнуткай на выпадак, калі запланаванае не спрацоўвае.

Парады

Рабіце частку працы дома

Заўсёды добра загадзя даведацца нешта пра асобу, у якой вы бераце інтэрв'ю. Гэта здаецца відавочным, але многія журналісты не клапоцяцца пра гэта. Тут не ідзе размова пра тое, што трэба вычарпальна кагосьці вывучыць. Але някепска азнаёміцца з гісторыяй працоўнай дзейнасці або набыцця адукацыі вашага рэспандэнта, хаця б дзеля таго толькі, каб пазбегнуць марнавання часу на пытанні, адказы на якія можна было б атрымаць загадзя па тэлефоне.

Калі інтэрв'ю дастаткова важнае, то перад ім звярніцеся да чальцоў сям'і, калегаў па працы або іншых асобаў (у гэтым ліку і ворагаў) вашага рэспандэнта. Таксама добра загадзя даведацца пра якія-небудзь цікавыя гісторыі; яны звычайна спрыяюць нараджэнню новых аповедаў, інфарматыўных або вясёлых, якія можна распавесці. Усё гэта дапаможа вам надаць вашаму сюжэту завершанасць.

Рабіце выгляд чалавека дасведчанага, нават калі вы маеце справу з незнаёмымі для вас праблемамі

Ці будзе вашым суразмоўцам прэзідэнт вашай краіны або прэзідэнт буйной карпарацыі, вы павінны быць упэўненыя ў вашым праве задаць любое разумнае пытанне. На вас не павінны ўплываць ні чын, ні багацце, ні сацыяльнае становішча. Інтэрв'ю – гэта проста размова аднаго чалавека з іншым. Вы павінны быць ветлівыя з усімі вашымі рэспандэнтамі, але інтэрв'ю, падчас якіх рэпарцёры відавочна выказваюць боязь сваіх суразмоўцаў, звычайна сканчаюцца няўдачай. Як рэпарцёр, вы задаяце пытанні ад імя вашых чытачоў. Рэпарцёры павінны дагаджаць не сваім рэспандэнтам, а чытачам.

Не гаварыце занадта многа

Маўчанне з'яўляецца адной з эфектыўных тэхнік правядзення інтэрв'ю. Калі цішыня зацягваецца, людзі часта адчуваюць патрэбу запоўніць яе словамі. Дазвольце ім рабіць гэта і чакайце, пакуль яны не скончаць, перш чым задаць наступнае пытанне. Таксама большыня людзей думае, што вашае маўчанне азначае згоду, і вельмі верагодна, што яны будуць працягваць гаварыць.

Не губляйце кантроль над ходам інтэрв'ю

Гэтае істотнае правіла выконваецца, калі метад маўчання не спрацоўвае. Інфарматар мог бы, напрыклад, зразумець вашае маўчанне гэтак, быццам бы інтэрв'ю завершанае, і падняцца, каб сысці. Маўчанне — гэта тэхніка, а не адсутнасць аднаго з удзельнікаў гутаркі. Людзі, у якіх бяруць інтэрв'ю або якія выступаюць з публічнай прамовай, могуць рэагаваць на маўчанне не лепшым чынам, прынамсі, з гледзішча рэпарцёра. Асабліва палітыкі могуць запаўняць цішыню пустой рыторыкай і загадзя падрыхтаванымі рэмаркамі, якія часта не маюць аніякай карысці. У гэткіх варунках вельмі важна своечасова перапыніць гэтую рыторыку, прымушаючы суразмоўцу адмовіцца ад сваіх падрыхтаваных заўвагаў.

Гэта можа аказацца нялёгкай справай, асабліва ў выпадку з загартаванымі палітыкамі, якія прызвычаіліся бясконца пераскокваць у гутарцы з прадмету на прадмет. Важна задаваць тыя пытанні, якія вам трэба задаць, і паўтараць іх зноў, калі на іх не будзе адказу.

Мэтай большасці інтэрв'ю з'яўляецца дабіцца таго, каб суразмоўца выказваўся спантанна. Цішыня пасля зададзенага пытання часта добра спрацоўвае, асабліва ў выпадку з людзьмі, у якіх не багаты досвед зносінаў з рэпарцёрамі. Але часам здараецца, асабліва калі людзі не хочуць, каб у іх бралі інтэрв'ю, што ад іх немагчыма дабіцца нічога, апроч "так" і "не". Адзін са спосабаў пазбегнуць праблемы з гэткімі адказамі — гэта задаваць больш складаныя пытанні.

Іншая тэхніка палягае ў тым, каб адступіць ад сапраўдных інтарэсаў, якія вы цікуеце, беручы інтэрв'ю, і правесці колькі часу, дабіваючыся, каб асоба звыклася адказваць на простыя пытанні. Багата каму падабаецца, калі ў іх запытваюць іхняе меркаванне, і яны бываюць больш схільныя да адказаў, калі адчуваюць сабе ўтульна.

Апранайцеся адпаведна сітуацыі

Агульнае правіла — апранайцеся нагэтулькі ж строга, як і ваш суразмоўца, або крыху больш сціпла.

Калі вы бераце інтэрв'ю ў фермера, то не апранайцеся ў дарагі строй з трох прадметаў. Ці паставіцца фермер да вас тады з даверам? Апраніце джынсы і абуйце чаравікі або апраніцеся блізка да таго, як ап-

LESSON 3

ранаецца сам фермер, але не фальшыўце. З *іншага* боку, сачыце за тым, каб быць апранутымі дастаткова строга, калі вы бераце інтэрв'ю ў асобы, якая мае прэстыжнае або ўплывовае грамадскае *становішча*. Вам трэба даць ім зразумець, што вы таксама адчуваеце сябе "ў сваёй талерцы" ў выпадках, калі трэба прадэманстраваць сваю моц. І тут *не гэтак істотна*, як вы апранутыя: галоўнае не сфальшывіць, бо вы не прафесійны актор. Найлепшае інтэрв'ю — гэта калі рэпарцёр проста задае пытанні, а суразмоўца *на* іх адказвае.

Абірайце ваш стыль у адпаведнасці з лімітам часу, якім вы валодаеце

Калі ў вас ёсць толькі дзве хвіліны на тэлефонную размову, адразу пераходзьце да сутнасці справы. Добра адбярыце *вашыя* пытанні — вы зможаце атрымаць за дзве хвіліны дзесяціхвілінавую інфармацыю, калі зробіце ўсё слушна. Але калі суразмоўцы спадзяюцца *на нязмушаную гутарку перад* тым, як перайсці да справы, то вы маглі б правесці падобныя экспрэс-размовы амаль з кожным з суразмоўцаў. Вам гэта будзе *толькі на* карысць, і вы зможаце кантраляваць сітуацыю, бо бальшыня адказаў будзе цалкам прадказальная. І вельмі лёгка будзе падтрымаць станоўчы *настрой на* гутарку.

Не ўсе суразмоўцы аднолькавыя

Змяняйце тэхніку вашых інтэрв'ю ў залежнасці ад таго, кім з'яўляецца *канкрэтная* асоба і якая інфармацыя вам патрэбная. Відавочна, многія рэпарцёры гэтага не робяць. Калі вы імкняцеся толькі атрымаць *статыстычныя* дадзеныя ад кагосьці, чые службовыя абавязкі і палягаюць у тым, каб даць вам належную інфармацыю, то будзьце ветлівыя і канкрэтныя. *Па* заканчэнні ветліва развітайцеся. Не давайце паставіць сябе ў няёмкае становішча асобай, якая хоча проста пабалбатаць, але якую зусім не цікавіць ваш матэр'ял. (Хаця, звярніце ўвагу, ці не падалі б такія асобы вам ідэі іншых сюжэтаў.)

Калі вы размаўляеце з кімсьці, хто мае значэнне для *вашага* сюжэту, то пратрымайце яго ці яе ля тэлефону столькі, колькі зможаце (але ў межах разумнага). Калі прэзідэнт нейкай кампаніі ахвяраваў вам 10 хвілін, лічыце за хібу, калі вы не здолелі дабіцца 15-хвіліннай гутаркі. Калі вы добра праводзіце гутарку, то прэзідэнт захоча працягнуць размову. Калі ён ці яна гатовыя спыніць гутарку, паспрабуйце папрасіць: "Яшчэ толькі два невялічкія пытанні" і, калі зможаце, запытайце болей.

Дасціпна прадумвайце, дзе праводзіць інтэрв'ю

Вырашэнне гэтага пытання можа залежаць ад шматлікіх чыннікаў, у прыватнасці, ад таго, наколькі вялікі сюжэт і якога ён кшталту. Бальшыня асабістых якасцяў суразмоўцаў найлепей праяўляецца ў іх дома або ў офісе. Для звычайных сюжэтаў сустрэча самнасам у офісе можа дапамагчы збліжэнню, якое будзе на карысць рэпарцёру. Інтэрв'ю сам-насам, хаця і займае час, з'яўляецца найлепшым. Багата што з таго, аб чым гутараць людзі, застаецца нявыказаным. Мова рухаў, выразы твару і іншыя чыннікі могуць адыгрываць вельмі важную ролю.

Але не недаацэньвайце значэнне тэлефоннага інтэрв'ю. Здольны рэпарцёр можа зрабіць, каб суразмоўца адчуваў сябе цалкам камфортна ў тэлефоннай размове. Часам, ужо дзеля таго што суразмоўцы знаходзяцца ў сябе дома або ў офісе, яны могуць адчуваць сябе больш утульна, чым падчас асабістай гутаркі. А гэта можа спарадзіць больш моцныя выказванні вашых суразмоўцаў, якія ўзбагацяць ваш рэпартаж.

Важнае інтэрв'ю пачынайце з агульных пытанняў, сканчайце канкрэтнымі; пачынайце з лёгкіх пытанняў, сканчайце складанымі.

Можа так здарыцца, што вам, нарэшце, выпадзе ўзяць увогуле першае інтэрв'ю ў самага багатага чалавека вашай краіны; магчыма, гэта будзе інтэрв'ю з урадавым міністрам, якога даўно падазраюць у карупцыі. Хто б гэта ні быў, важнае інтэрв'ю можа прымусіць нават вельмі дасведчанага рэпарцёра запыніцца і разважыць, што ён ці яна збіраюцца рабіць.

Як правіла, пачынайце з агульных пытанняў, а сканчайце канкрэтнымі. Пачынайце *таксама з лёгкіх* пытанняў, а сканчайце складанымі.

Напрыклад, вы бераце інтэрв'ю ў карумпаванага бізнэсмэна, які падманваў сваіх *акцыянераў*, у ягоным офісе. Вы маглі б пачаць так: "Цікавая скульптура ў вас на стале." Ён, напэўна ж, лічыць гэтак жа і адкажа вам, што, так, *гэта сапраўды Дэгас (Degas)* і што набыў ён яе смешным коштам на леташнім аўкцыёне ў Крысці. "О, сапраўды, – уразіцеся вы, – і як танна?" Ён, мабыць, скажа: "*За палову запытанага кошту*". Гэтая, здавалася б, нязмушаная гутарка дасць яму магчымасць адчуць сябе больш утульна і выдаць тую інфармацыю, якую вы выкарыстаеце ў вашым сюжэце.

Працягвайце задаваць простыя і агульныя пытанні, *пакуль не пяройдзеце да больш спецыфічных*, накшталт: "Ці купляла калі-небудзь вашая кампанія нафтавыя свідравіны, як вы некалі заяўлялі?" Затым выньце *адпаведныя дакументы* і пакажыце яму. Спрачайцеся з ім, калі ў гэтым будзе патрэба, – гэта часта прымушае рабіць больш моцныя выказванні.

Прыпісвайце крытычныя выпады невядомым трэцім асобам, напрыклад: "Сп. Бізнэсмэн, вы ведаеце, што ў вас ёсць крытыкі. Некаторыя кажуць, што *фірма, падчас вашага ёй кіравання*, набыла дарагую скульптуру Дэгаса". Гэтае пытанне, хаця і крытычнае, але менш жорсткае, чым пытанне: "Ці праўда, што вы ўкралі грошы інвестараў і набылі дарагі твор мастацтва?"

Гэты прыём можа падтрымаць прыязнасць у *самых складаных* інтэрв'ю і даць магчымасць рэпарцёру задаць што болей пытанняў.

МІТЫНГ РАБОЧЫХ У МІНСКУ

16 ЛІПЕНЯ 1998 г.

